czasopismo ormiańskie nr 14 wiosna 2013 bezpłatne

AWEDIS ԱՒԵՏԻՍ

posłaniec niosący dobrą nowinę

Ormiańska Niedziela Palmowa

Հայկական Ծաղկազարդ

WYDARZENIA | W dniach 23–26 marca br. z wizytą duszpasterską w Polsce przebywał abp Rafael Minasjan z Armenii.

W Niedzielę Palmową, 24 marca, abp Rafael Minasjan (którego oficjalny tytuł brzmi: ordynariusz Europy Wschodniej dla Ormian katolików, i który obejmuje swoją zwierzchnością całe terytorium b. ZSRR) – odprawił wraz z księżmi: Tadeuszem Isakowiczem-Zaleskim i Arturem Awdalianem uroczystą mszę świętą w kościele ss. Wizytek przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Asystowali diakon Narek Mnojan oraz Zachariasz Bohosiewicz, oprawę muzyczną zapewnili: Krzysztof Teodorowicz i Jakub Kopczyński.

Dokończenie na str. 8

OD PRAWEJ: KS. TADEUSZ ISAKOWICZ-ZALESKI TRZYMAJĄCY W RĘKU PASTORAŁ PROBOSZCZOWSKI *GAWAZAN*, ABP RAFAEL MINASJAN, KS. ARTUR AWDALIAN, DIAKON NAREK MNOJAN, ZACHARIASZ BOHOSIEWICZ. FOT. WŁADYSŁAW DEŃCA

ԱՋԻՑ ՁԱԽ՝ ՔՀՆ. ԹԱԴԵՈՒՇ ԻՍԱԿՈՎԻՉ-ՁԱԼԵՍԿԻՆ ԻՐ ՁԵՌՔՈՒՄ ԲՌՆԱԾ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԳԱՎԱԶԱՆՈՎ, ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ, ՔՀՆ. ԱՐԹՈՒՐ ԱՎԴԱԼՅԱՆԸ, ՆԱՐԵԿ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ՄՆՈՅԱՆԸ, ՁԱԽԱՐԻԱՍ ԲՈՀՈՍԼԻՉԸ: ԼՈՒՍ.՝ ՎԼԱԴԻՍԼԱՎ ԴԵՆՑԱՅԻ

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ | Սթ. մարտի 23-26-ը հովվական այցով Լեհաստանում էր գտնվում Հայաստանից ժամանած Ռաֆայել արքեպիսկոպոս Մինասյանը:

Ծաղկազարդի օրը՝ մարտի 24-ին, Ռաֆայել արքեպիսկոպոս Մինասյանը (ում պաշտոնական տիտղոսն է Արևելյան Եվրոպայի կաթոլիկ եկեղեցու առաջնորդ, և ով իր իրավասությամբ ընդգրկում է նախկին ԽՍՀՄ-ի ողջ տարածքը) Վարշավայի Կրակովսկիե Պշեդմիեսցիե փողոցի մոտ գտնվող Վիզիտկա քույրերի եկեղեցում հանդիսավոր սուրբ պատարագ մատուցեց քահանաներ Թադեուշ Իսակովիչ-Զալեսկու և Արթուր Ավդալյանի հետ մեկտեղ:

Շարունակությունը՝ էջ 8

Artur Bagdasarian w Polsce

WYDARZENIA | O stanie obecnym i perspektywach rozwoju współpracy polsko-armeńskiej oraz sytuacji bezpieczeństwa w regionie Kaukazu rozmawiali Sekretarz Rady Bezpieczeństwa Republiki Armenii Artur Bagdasarian i Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego Stanisław Koziej.

Rozmowy, prowadzone podczas oficjalnej wizyty delegacji armeńskiej w Polsce w dniach 26–28 marca br., w głównej mierze dotyczyły współpracy polsko-armeńskiej w dziedzinie bezpieczeństwa oraz sytuacji w regionie Kaukazu Południowego. Szef BBN podkreślił wolę i gotowość do dalszego zacieśniania współpracy bilateralnej, a także zapewnił o wsparciu na forum współpracy wielostronnej, w tym w ramach programu Partnerstwa Wschodniego.

Dokończenie na str. 4

ARTURA BAGDASARIANA (Z LEWEJ) W PROGACH BIURA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO POWITAŁ SZEF BBN – GEN. STANISŁAW KOZIEJ. ŹRÓDŁO: WWW.BBN.GOV.PL

Od redakcji

Najważniejszym wydarzeniem mijających miesięcy była niewątpliwie wizyta, którą złożył w Polsce abp Rafael Minasjan – ordynariusz Ormian katolików w Europie Wschodniej, jak sam żartuje – biskup-podróżnik, gdyż jego diecezja rozciąga się na cały ogromny obszar b. ZSRR (na stałe hierarcha mieszka w Erywaniu). Dostojny gość w Niedzielę Palmową odprawił w Warszawie mszę św., podczas której uhonorował ks. Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego. W Wielkim Tygodniu odwiedził wspólnoty ormiańskie na południu Polski. Ujął przy tym wszystkich swoją bezpośredniością i życzliwością. W tym numerze „Awedisu" publikujemy relację i fotoreportaż z tej wizyty.

Polscy Ormianie słusznie szczycą się postacią Józefa Nikorowicza – XIX-wiecznego polskiego kompozytora pochodzenia ormiańskiego, autora melodii sławnego „Chorału" („Z dymem pożarów") – jednego z polskich hymnów narodowych. Sylwetkę artysty oraz zagadki wokół jego twórczości przybliża w swoim artykule wybitny muzykolog Zbigniew Kościów (z ormiańskiej rodziny Manugiewiczów). Niejako przy okazji udało się rozwikłać jeszcze jedną zagadkę – daty urodzin i innych danych metrykalnych kompozytora.

Romana Obrocka przypomina natomiast niezwykłą postać Anny Kulczyckiej z rodziny Piotrowiczów, zmarłej niedawno gorącej polskiej patriotki, opiekunki znakomitej rodzinnej kolekcji kobierców wschodnich, którą przed śmiercią ofiarowała „Ojczyźnie i narodowi polskiemu". Opisuje też historię współpracownika naszego pisma – prof. Ary Sayegha z Aleppo w Syrii, który na zaproszenie Politechniki Wrocławskiej od listopada 2012 r. przebywa wraz z rodziną we Wrocławiu.

Ponadto wsłuchujemy się w liryczny koncert pod chaczkarem, podziwiamy występy Teatru ZAR oraz pieczemy przekładaniec poczwórnie zaplatany.

Zapraszamy do lektury!

Redakcja

„Współpraca Ormiańsko-Polska"

WYDARZENIA | W czwartek 4 kwietnia 2013 roku w Erywaniu w Centrum Kultury Naregaci odbyła się uroczysta prezentacja powstałego niedawno stowarzyszenia „Współpracy Ormiańsko-Polskiej" (prezes Marina Chanamirian).

Uroczystość koncentrowała się wokół Wielkanocy, którą tak jak w 2012 roku Apostolski Kościół Ormiański i Kościół katolicki obchodziły tego samego dnia. Impreza została podzielona na dwie części – w pierwszej wygłoszono referaty i pokazano prezentacje na temat tradycji wielkanocnych zarówno u Polaków, jak i u Ormian, tak w kościelnych, jak i ludowych interpretacjach. O wadze i głębokiej symbolice Wielkanocy mówili duchowni Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego (ks. Markos Mangasarian) i Kościoła ormiańskokatolickiego (ks. Petros Jesajan).

Ludowe tradycje wielkanocne obu narodów zostały przybliżone przez przedstawicielki tych narodów – Ormiankę Ewiję Howannisjan oraz Polkę Dagmarę Kędziorę. Z referatem o tradycjach wielkanocnych u Ormian polskich, szczególnie u Ormian kuckich, wystąpiła Piruza Mnacakanian. Po zakończeniu pierwszej części rozdano materiały z przepisem na gandżabur w języku polskim oraz ormiańskim.

W drugiej części na gości czekała „uczta ormiańsko-polska" – tradycyjny stół wielkanocny podzielony na dwie symboliczne części, gdzie obok siebie ustawiono tradycyjne potrawy świąteczne ormiańskie i polskie, przygotowane przez organizatorów. Polskie dania tradycyjne były przyrządzone własnoręcznie przez Polki mieszkające w Erywaniu. Zorganizowano także różne warsztaty związane z przygotowaniem świąt Wielkanocy u Ormian i u Polaków.

Wśród honorowych gości był nowy konsul RP w Erywaniu, inni przedstawiciele ambasady RP oraz polskiej diaspory w Erywaniu, a także sympatycy.

Piruza Mnacakanian

Międzynarodowy Festiwal Muzyczny i Konkurs im. Komitasa

KULTURA | 1 czerwca 2013 r. na zamku Prötzel koło Berlina odbędzie się kolejny już Międzynarodowy Festiwal Muzyczny i Konkurs im. Komitasa.

Organizatorzy, mieszkająca w Niemczech ormiańska rodzina Ekawianów, serdecznie zapraszają do zgłaszania swoich kandydatur w konkursie muzycznym, który zostanie rozegrany w dwóch kategoriach: śpiew solowy oraz fortepian. Przewidziano atrakcyjne nagrody.

Więcej informacji na stronie internetowej Festiwalu Komitasa: www.komitas-festival.de *art*

SOGOMON SOGOMONIAN (1869–1935), ZNANY JAKO KOMITAS – MNICH ORMIAŃSKI, GENIALNY MUZYKOLOG, KOMPOZYTOR, PIEŚNIARZ I ETNOLOG, KTÓRY POŁOŻYŁ NIEOCENIONE ZASŁUGI NA POLU BADANIA I ROZWOJU TRADYCYJNEJ MUZYKI ORMIAŃSKIEJ.

ՍՈՂՈՄՈՆ ՍՈՂՈՄՈՆՅԱՆ (1869-1935), ՈՎ ՀԱՅՏՆԻ Է ՈՐՊԵՍ ԿՈՄԻՏԱՍ՝ ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, ՓԱՅԼՈՒՆ ԵՐԱԺՇՏԱԳԵՏ, ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐ, ԵՐԳԱՀԱՆ և ԷԹՆՈԼՈԳ, ՈՎ ԻՐ ԱՆԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆ ՈՒՆԻ ՀԱՅ ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ և ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ԲԼԱԳԱՎԱՌՈՒՄ:

Կոմիտասի անվան դասական երաժշտության միջազգային մրցույթ - փառատոն

ՄՇԱԿՈՒՅԹ | 2013 թ. հունիսի 1-ին Բեռլինի մոտակայքում գտնվող Պրետցել ամրոցում տեղի կունենա Կոմիտասի անվան դասական երաժշտության արդեն հերթական միջազգային մրցույթ-փառատոնը:

Կազմակերպիչները՝ Գերմանիայում բնակվող Եկավյանների ընտանիքը, սիրով հրավիրում են ներկայացնելու այդ երաժշտական մրցույթի մասնակցության հայտերը, որը կանցկացվի երկու կատեգորիաներում՝ մեներգ և դաշնամուր: Նախատեսված են գրավիչ մրցանակներ:

Լրացուցիչ տեղեկությունների համար այցելեք Կոմիտասի անվան փառատոնի կայք հետևյալ հասցեով՝ www.komitas-festival.de *արտ*

W skrócie

GOŚCIE W ARCHIWUM POLSKICH ORMIAN

Archiwum Polskich Ormian, prowadzone w Warszawie przez Fundację Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich, odwiedzili: Ara Safian – dyrektor Instytutu Komitasa w Londynie, oraz Ragip Zarakolu – turecki dysydent, obrońca praw człowieka, wydawca i wielki przyjaciel Ormian. Dostojni goście przyjechali do Warszawy na zaproszenie wrocławskiego Teatru ZAR.

AZERSKI PISARZ ZASTRASZANY

Organizacja praw człowieka Human Rights Watch oskarżyła władze Azerbejdżanu o zastraszanie pisarza Akrama Ajlislego za opowiadanie-apel o pojednanie z Ormianami. Utrzymane w pojednawczym tonie opowiadanie Ajlislego *Kamienne sny* (w którym sportretował azerbejdżańskich uchodźców z Armenii i wspomniał m.in. przeprowadzone przez nich pogromy Ormian) wywołało oburzenie w Azerbejdżanie; pisarza obwiniono o sympatie wobec Armenii i Ormian. 75-letni pisarz, do niedawna szanowany obywatel, stał się wrogiem publicznym numer jeden. Pozbawiono go tytułu Ludowego Pisarza Azerbejdżanu i emerytury, minister edukacji wykreślił teksty pisarza z podręczników szkolnych, a jeden z prorządowych deputowanych ogłosił, że oferuje wysoką nagrodę każdemu, kto obetnie Ajlislemu ucho. Podczas protestów przed domem Ajlislego palono egzemplarze jego książek, a żona i syn pisarza zostali zwolnieni z pracy.

ORMIAŃSKA WARSZAWA DLA PRZEWODNIKÓW

Starannie przygotowany i doskonale zaprezentowany wykład pt. „Ormiańska Warszawa na tle historii Ormian polskich" wygłosił w poniedziałek 18 marca br. w Warszawskim Kole Przewodników Miejskich przewodnik warszawski i świętokrzyski, Paweł Grzesik. Prezentacja sięgała historii Armenii, Ormian w Polsce, by pokazać losy Ormian w Warszawie, zaś za inspirację posłużył wydany w grudniu ub. r. album *Ormiańska Warszawa*.

NOWY ZARZĄD FKIDOP

Rada Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich wybrała Zarząd III kadencji w składzie: Jan Abgarowicz — prezes, Armen Artwich – wiceprezes, Armen Jaworski – sekretarz. Jednocześnie złożyła członkom poprzedniego Zarządu podziękowania za wieloletnią pracę na rzecz Fundacji i polskich Ormian.

Համառոտ

ՀՅՈՒՐԵՐ ԼԵՀԱՀԱՅԵՐԻ ԱՐԽԻՎՈՒՄ

Լեհաստանի Հայերի Մշակույթի և Ժառանգության Հիմնադրամի կողմից Վարշավայում իրականացվող Լեհահայերի Արխիվ այցելեցին Լոնդոնում Կոմիտասի անվան ինստիտուտի տնօրեն Արա Սարաֆյանը և թուրք այլախոհ, իրավապաշտպան, հրատարակիչ և հայերի մեծ բարեկամ Ռագիպ Զարաքոլուն: Հարգարժան հյուրերը Վարշավա էին ժամանել վրոցլավիան ԶԱՌ Թատրոնի հրավերով:

ԼԵՀԱՀԱՅԵՐԻ 2013 ԹՎԱԿԱՆԻ ՕՐԱՑՈՒՅՑԸ

Լեհահայերի Մշակույթի և Ժառանգության Հիմնադրամի հրատարակությամբ լույս տեսավ Լեհահայերի դիմանկարները 2013 թվականի հայկական օրացույցը: Հանրահայտ և անհայտ տասներեք լեհահայերի դիմանկարներն ուղեկցվում են Կրակովի Յագելոնյան համալսարանի Ազգագրության և Մշակութային մարդաբանության ինստիտուտի պրոֆ. Անդժեյ Զիենբայի հեղինակած երկլեզու՝ լեհերեն և հայերեն կենսագրություններով: Օրացույցում նշված են ինչպես լեհական, այնպես էլ հայկական կրոնական և ազգային տոները: Օրացույցը մշակել է Մոնիկա Ագոպսովիչը, իսկ գրաֆիկական ձևավորման հեղինակն է Էլժբիետա Լիսակովսկան: Հրատարակությունն իրականացվել է Վարչարարության և Թվայնացման Նախարարի դրամաշնորհի շնորհիվ: Մանրամասն տեղեկություններ կարելի է ստանալ հետևյալ էլ. փոստի հասցեում kalendarz@ormianie.pl

ՀԱՅԸ՝ ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

Վարուժան Ոսկանյանը դարձել է էկոնոմիկայի նախարար Ռումինիայի նորընտիր կառավարությունում: Ոսկանյանը հայտնի է նաև հայոց ցեղասպանությանը նվիրված «Շշունջների գիրք» վեպով: Այդ գիրքը Ռումինիայում ճանաչվել է որպես գրականության լավագույն նորույթ և արժանացել Ռումինիայի Ակադեմիայի Գրան Պրի մրցանակին:

«Հայ - Լեհական Համագործակցություն»

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ | Հինգշաբթի, 2013 թվականի ապրիլի 4-ին Երևանում՝ <<Նարեկացի>> արվեստի միությունում տեղի ունեցավ նորաստեղծ «Հայ - Լեհական Համագործակցություն» ասոցիացիայի հանդիսավոր շնորհանդեսը (նախագահ՝ Մարինա Խանամիրյան):

Արարողությունը կենտրոնացած էր Զատիկի շուրջ, որը, ինչպես 2012 թվականին, այնպես էլ այս տարի Հայ Առաքելական Եկեղեցին և Կաթոլիկ Եկեղեցին նշում էին նույն օրը: Միջոցառումը բաժանված էր երկու մասի՝ առաջինում կարդացվեցին դասախոսություններ և ցուցադրվեցին ներկայացումներ լեհերիի և հայերի զատկական ավանդույթների մասին՝ ինչպես եկեղեցական, այնպես էլ ժողովրդական մեկնաբանություններով: Զատիկի կարևորության և խորը խորհրդի մասին պատմեցին Հայ Առաքելական Եկեղեցու (Տեր Մարկոս քահանա Մանգասարյան) և Հայ Կաթոլիկ Եկեղեցու (Հայր Պետրոս վարդապետ Եսայան) հոգևորականները:

Երկու ժողովուրդների զատկական ազգային ավանդույթները հանդիսատեսին ներկայացրեցին այդ ազգերի ներկայացուցիչներ հայուհի Էվիյա Հովհաննիսյանը լեհուհի Դագմարա Կենձիրան: Լեհահայերի հատկապես Կուտիի հայերի զատկական ավանդույթների մասին դասախոսությամբ հանդես եկավ Փիրուզա Մնացականյանը: Առաջին մասի ավարտից հետո բաժանվեցին գանջապուրի բաղադրատոմս պարունակող նյութեր լեհերեն և հայերեն լեզուներով:

Միջոցառման երկրորդ մասում հյուրերին սպասում էր «հայ-լեհական խնջույք» ավանդական տոնական սեղան՝ բաժանված երկու խորհրդանշական մասի, որտեղ կողք կողքի դրված էին կազմակերպիչների կողմից պատրաստված հայկական և լեհական ավանդական զատկական ուտեստներ: Լեհական ավանդական ուտեստները պատրաստվել էին Երևանում բնակվող լեհուհիների կողմից: Կազմակերպվեցին նաև հայերի և լեհերի մոտ Սուրբ Զատիկի տոների նախապատրաստությունների հետ կապված տարբեր սեմինարներ:

Պատվավոր հյուրերի թվում էին Երևանում Լեհաստանի Հանրապետության նորանշանակ հյուպատոսը, Երևանում լեհական սփյուռքի և Լեհաստանի դեսպանատան այլ ներկայացուցիչներ և երկրպագուներ:

Փիրուզա Մնացականյանի

W skrócie

WYBORY PREZYDENCKIE W ARMENII. REELEKCJA SERŻA SARKISJANA

18 lutego w Armenii odbyły się wybory prezydenckie. Według oficjalnych wyników na urzędującego prezydenta Serża Sarkisjana głosowało 58,63% wyborców. Drugie miejsce z poparciem 36,79% zajął lider opozycyjnego „Dziedzictwa" Raffi Howannisjan (urodzony w USA pierwszy szef dyplomacji niepodległej Armenii, syn wybitnego historyka Richarda Howannisjana). Pozostałych pięciu kandydatów zdobyło od 2,13% do 0,24% głosów. Frekwencja wyniosła ok. 60%. Przedstawiciele zagranicznych misji obserwacyjnych odnotowali postęp w porównaniu do wyborów z 2008 roku, wskazali jednak na szereg naruszeń, w tym wykorzystywanie, szczególnie na szczeblu lokalnym, „resursu administracyjnego". W ocenie szefa misji OBWE Tonino Picula wybory były pozbawione realnej i silnej konkurencji politycznej. Wyników wyborów nie uznał Raffi Howannisjan, który ogłosił, że zostały one sfałszowane, oświadczył, że to on jest ich zwycięzcą i wezwał Serża Sarkisjana do uznania porażki. Zwolennicy Howannisjana prowadzili wielotygodniowe protesty w Erywaniu i innych częściach Armenii, a 9 kwietnia, w dniu zaprzysiężenia Serża Sarkisjana na drugą 5-letnią kadencję, zorganizowali w stolicy ponad 10-tysięczny wiec protestacyjny.

ORMIANIN MINISTREM W RZĄDZIE RUMUNII

Warużan Wosganian został ministrem gospodarki w nowym rumuńskim rządzie. Wosganian jest dodatkowo znany za sprawą swojej powieści *Księga szeptów*, poświęconej ludobójstwu Ormian. Książka została uznana za najlepszą nowość literacką w Rumunii oraz nagrodzona Grand Prix Akademii Rumunii.

DELEGACJA ORMIAN WE LWOWIE I ZŁOCZOWIE

W dniach 26–28 grudnia 2012 r. delegacja Związku Ormian w Polsce (panie Grażyna Kasprowicz i Maria Zaleska-Czajkowska) oraz Rady Parafialnej Ormiańskokatolickiej parafii Polski południowej z siedzibą w Gliwicach (Bogdan Kasprowicz) przebywała z wizytą–pielgrzymką na Kresach Wschodnich. Omawiano m.in. przygotowania do tegorocznego jubileuszu 650-lecia katedry ormiańskiej we Lwowie, planowanego w pierwszej połowie września we Lwowie.

Nowy ormiański patriarcha Jerozolimy

WYDARZENIA | 24 stycznia 2013 r. monastyczne Bractwo św. Jakuba (zrzeszające duchowieństwo ormiańskiego patriarchatu Jerozolimy) wybrało 65-letniego abpa Nurhana Manugiana 97. ormiańskim patriarchą Jerozolimy.

Tym samym został wypełniony wakat na tym jednym z czterech najważniejszych stanowisk w hierarchii Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego, powstały po śmierci zmarłego w wieku 93 lat w październiku ub. r. patriarchy Torkoma II Manugiana.

Nowy zwierzchnik Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego w Ziemi Świętej urodził się w Aleppo, w Syrii, 22 lipca 1948 r. jako Bohos Manugian.

W 1961 r. wstąpił do Seminarium Teologicznego w Antelias w Libanie, zaś w 1966 r. do Seminarium Teologicznego Jarangaworc, prowadzonego przez ormiański patriarchat Jerozolimy. Święcenia kapłańskie przyjął w 1971 r. z rąk ówczesnego patriarchy Jegisze Derderiana, wtedy też przybrał imię Nurhan.

Zaraz po święceniach został mianowany wicedziekanem seminarium Jarangaworc (od 1975 r. – dziekanem). Jednocześnie

PATRIARCHA NURHAN MANUGIAN, FOT. ARMENIANCHURCH.ORG

w latach 1972 i 1973 służył we wspólnocie ormiańskiej w Genewie. W 1973 r. otrzymał tytuł archimandryty (wardapeta).

Po powrocie z Europy w latach 1974–1980 prowadził duszpasterstwo dla ormiańskiej wspólnoty w Hajfie (Izrael). W 1980 r., na zaproszenie ówczesnego ormiańskiego prymasa USA Torkoma Manugiana (późniejszego patriarchy Jerozolimy), wyjechał do Nowego Jorku, gdzie kontynuował edukację teologiczną. Następnie, pozostając we Wschodniej Diecezji Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego w USA, służył jako duszpasterz w kościele św. Geworka w Houston w Teksasie.

W 1998 r. powrócił do Jerozolimy, aby służyć jako Wielki Zakrystian Ormiańskiego Patriarchatu Jerozolimy. Konsekrowany na biskupa 14 grudnia 1999 r. przez Katolikosa Wszystkich Ormian Karekina II, rok później został podniesiony do godności arcybiskupa. W 2009 r. patriarcha Torkom Manugian mianował go swym wikariuszem patriarchalnym. *art*

Համառոտ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐՇԱՎԱՆ ԶԲՈՍԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Երկուշաբթի, մարտի 18-ին Վարշավայի Քաղաքային Զբոսավարների Խմբակում վարշավյան և ավիենտոբքշիսյան զբոսաբար Պավել Գժեշիկը խնամքով պատրաստված և կատարելապես մատուցված դասախոսություն կարդաց «Հայոց Վարշավան լեհահայերի պատմության ֆոնի վրա» խորագրով: Ներկայացումն անդրադառնում էր Հայաստանի և Լեհաստանում հայերի պատմությանը՝ Վարշավայում հայերի ճակատագրերը ցույց տալու նպատակով, իսկ որպես ոգեշնչություն ծառայեց նախորդ տարվա դեկտեմբերին հրատարակված «Հայոց Վարշավան» ալբոմը:

ՀԱՅԵՐԻ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼՎՈՎՈՒՄ ԵՎ ՉԼՈՉՈՎՈՒՄ

Լեհաստանում Հայերի Միության (տիկին Գրաժինա Կասպրովիչն ու տիկին Մարիա Զալեսկա-Չայկովսկան) և հարավային Լեհաստանի հայ կաթոլիկ եկեղեցական ծխի (նստավայրը՝ Գլիվիցե) Ծխական Խորհրդի (Բոգդան Կասպրովիչ) պատվիրակությունը 2012 թ. դեկտեմբերի 26-28-ը այց - ուխտագնացություն կատարեց Արևելյան Սահմանամերձ Շրջան: Ի թիվս այլոց, քննարկվեցին այս տարվա սեպտեմբերի առաջին կեսին Լվովում կայանալիք Լվովի հայկական Մայր Տաճարի 650-րդ տարեդարձի նախապատրաստությունները:

ԼՄԱԺՀ ՆՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լեհահայերի Մշակույթի և Ժառանգության Հիմնադրամի խորհուրդն ընտրեց պաշտոնավարման երրորդ ժամկետի կառավարման մարմնի անդամներին հետևյալ կազմով՝ Յան Աբգարովիչ՝ նախագահ, Արմեն Արտվիխ՝ փոխնախագահ, Արմեն Յավորսկի՝ քարտուղար: Միաժամանակ խորհուրդը շնորհակալություն է հայտնել կառավարման մարմնի նախորդ անդամներին՝ հօգուտ Հիմնադրամի և լեհահայերի երկարամյա աշխատանքի համար:

Artur Bagdasarian w Polsce

Dokończenie ze str. 1

Przypomnijmy, że w trwających obecnie negocjacjach Armenii z Unią Europejską w przedmiocie zawarcia umowy stowarzyszeniowej odnotowane zostały znaczne postępy, które dają nadzieję na parafowanie umowy przed III szczytem Partnerstwa Wschodniego w Wilnie jesienią br.
Podczas rozmów minister Stanisław Koziej wyraził satysfakcję wobec wysiłków Armenii na rzecz kontynuowania współpracy z NATO. Zaproponował także, aby rozszerzyć agendę przyszłych spotkań o wymianę doświadczeń dotyczących planowania strategicznego w dziedzinie bezpieczeństwa w Polsce i Armenii. Strony przedyskutowały także kwestie monitorowania i oceny realizacji porozumień zawartych pomiędzy Polską i Armenią, dotyczących przede wszystkim spraw bezpieczeństwa.
W dalszej części spotkania omówiono sytuację w obszarze bezpieczeństwa w regionie Kaukazu oraz rosnące napięcie wokół nieuregulowanego konfliktu o Górski Karabach. Wobec nasilających się przejawów wojowniczej retoryki władz Azerbejdżanu strona armeńska podkreśliła po raz kolejny wagę wysiłków na rzecz pokojowego rozwiązania konfliktu oraz dialogu prowadzonego w ramach Grupy Mińskiej OBWE. Ze swojej strony minister Koziej przypomniał o zaangażowaniu w mediację ambasadora Andrzeja Kasprzyka, który pełni funkcję Osobistego Przedstawiciela Przewodniczącego OBWE w regionie Górskiego Karabachu.
Po rozmowach z Szefem BBN Artur Bagdasarian spotkał się także z prezydentem Bronisławem Komorowskim. Prezydent zapoznał się z przeglądem realizacji umów międzynarodowych zawartych pomiędzy obiema instytucjami i wysoko ocenił wykonane do tej pory prace. Wyraził także zadowolenie z gotowości do dalszego zacieśniania współpracy. Podczas spotkania omówiono również kwestie dotyczące zbliżającej się oficjalnej wizyty prezydenta Republiki Armenii Serża Sarkisjana w Polsce.
W ramach oficjalnej wizyty Artur Bagdasarian spotkał się także z przewodniczącym Polsko-Armeńskiej Grupy Parlamentarnej, senatorem Łukaszem Abgarowiczem. Obie strony zauważyły, że stosunki między parlamentami Armenii i Polski rozwijają się pomyślnie. Podkreśliły także, że grupy przyjaźni w parlamentach obu krajów odgrywają ważną rolę w rozwijaniu i pogłębianiu dwustronnej współpracy.
Było to już trzecie spotkanie Artura Bagdasariana z polskim odpowiednikiem w ciągu ostatnich trzech lat, co świadczy o dobrych relacjach pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwowe. Poprzednie spotkania odbyły się w roku 2011 w Erywaniu i 2010 w Warszawie, gdzie też podpisane zostało memorandum o współpracy między BBN a Radą Bezpieczeństwa Republiki Armenii.

Edgar Broyan

Koncerty w Oratorium Marianum

21 STYCZNIA 2013 ROKU WE WROCŁAWIU MIELIŚMY OKAZJĘ PO RAZ KOLEJNY WYSŁUCHAĆ PRZEPIĘKNEJ LITURGII POLSKICH ORMIAN NA BOŻE NARODZENIE. UNIWERSYTECKI CHÓR ZE SWYM DYRYGENTEM ALANEM URBANKIEM I SOLISTĄ BOGDANEM MAKALEM ZAPROSILI NIE-TYLKO-UNIWERSYTECKĄ SPOŁECZNOŚĆ NA DOROCZNY KONCERT. PIEŚŃ WYBRZMIAŁA PRZY WYPEŁNIONEJ PO BRZEGI BAROKOWEJ SALI ORATORIUM MARIANUM. FOT. R. OBROCKA

ŚP. JÓZEF KARDYNAŁ GLEMP

18.12.1929–23.01.2013

PRYMAS POLSKI 1981–2009

ORDYNARIUSZ WIERNYCH OBRZĄDKU ORMIAŃSKIEGO W POLSCE 1981–2007

W DNIU 23 STYCZNIA 2013 R. ODSZEDŁ DO PANA KS. KARDYNAŁ JÓZEF GLEMP, PRYMAS POLSKI SENIOR, WIELOLETNI ORDYNARIUSZ WIERNYCH OBRZĄDKU ORMIAŃSKIEGO W POLSCE, FUNDATOR FUNDACJI KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAN POLSKICH.

TER WOHORMIA, TER WOHORMIA, TER WOHORMIA

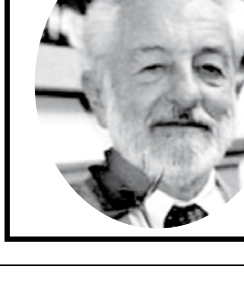

Z ŻALEM PRZYJĘLIŚMY WIADOMOŚĆ O ŚMIERCI

ŚP. MARKA EMINOWICZA

11.12.1933–30.01.2013

HISTORYKA, DZIAŁACZA ANTYKOMUNISTYCZNEGO, LEGENDARNEGO KRAKOWSKIEGO BELFRA, DUMNEGO ORMIANINA, WIELOLETNIEGO CZŁONKA WŁADZ ORMIAŃSKIEGO TOWARZYSTWA KULTURALNEGO, NIEZWYKŁEGO CZŁOWIEKA.

W skrócie

KALENDARZ POLSKICH ORMIAN NA ROK 2013

Nakładem Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich ukazał się kalendarz ormiański na rok 2013 *Portrety polskich Ormian*. Pięknym portretom 13 znanych i nieznanych polskich Ormian towarzyszą dwujęzyczne, polsko-ormiańskie biogramy pióra dr hab. Andrzeja A. Zięby z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UJ. W kalendarzu zaznaczone są zarówno polskie, jak i ormiańskie święta religijne i narodowe. Kalendarz opracowała Monika Agopsowicz, zaś projekt graficzny należy do Elżbiety Łysakowskiej. Wydawnictwo zrealizowano dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji. Więcej informacji można uzyskać pod adresem e-mail: kalendarz@ormianie.pl

NOWY BISKUP FRANCUSKICH ORMIAN KATOLIKÓW

Bp Howannes Teyrouzian (Jean Teyrouz), dotychczasowy biskup pomocniczy eparchii patriarszej w Bejrucie, został 2 lutego 2013 r. nominowany przez Stolicę Apostolską na nowego ordynariusza ormiańskokatolickiej eparchii Sainte-Croix-de-Paris ze stolicą w Paryżu, która jednak obejmuje swym zasięgiem wiernych nie tylko we Francji, ale i w całej zachodniej Europie. Zastąpił tym samym na urzędzie odchodzącego na emeryturę bpa Grzegorza Gabrojana (Grégoire Ghabroyan), który pełnił tę funkcję od 1986 r.

KOLEJNE INTERESUJĄCE ŹRÓDŁA DOSTĘPNE W WIRTUALNYM ARCHIWUM POLSKICH ORMIAN (WAPO)

W Wirtualnym Archiwum Polskich Ormian (www.archiwum.ormianie.pl) w dziale „Rękopisy i niezindeksowane księgi metrykalne" Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich zamieściła skany kolejnych ksiąg zapowiedzi przedślubnych z kościołów ormiańskich. Księgi pochodzą z parafii orm.-kat. w Stanisławowie (dwie niepublikowane wcześniej księgi i jedna już udostępniana w wersji cyfrowej, ale teraz kopie są lepszej jakości; razem dostarczają one ciągłych informacji z tej parafii od 1825 do 1945 roku) oraz z parafii orm.-kat. w Czerniowcach (jedna księga obejmująca lata od 1861 do 1915). Razem z podobną księgą z Horodenki jest to pięć bardzo ciekawych źródeł danych genealogicznych. Zachęcamy do korzystania!

Համառոտ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐԻ ՆՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

Հովհաննես եպիսկոպոս Թեյրուզյանը, նախկինում՝ Բեյրութի պատրիարքական թեմի օգնական եպիսկոպոսը, 2013 թ. փետրվարի 2-ին Վատիկանի Սուրբ Աթոռի կողմից նշանակվեց Sainte-Croix-de-Paris հայ կաթոլիկ թեմի (նստավայրը Փարիզ) նոր առաջնորդ: Թեմը սակայն հավատացյալներ է ընդգրկում ոչ միայն Ֆրանսիայում, այլև ամբողջ Արևմտյան Եվրոպայում: Այսպիսով, այդ պաշտոնում նա փոխարինեց թոշակի անցնող Գրեգուար եպիսկոպոս Գաբրոյանին (Grégoire Ghabroyan), ով այդ պաշտոնը վարում էր 1986 թվականից:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ: ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Փետրվարի 18-ին Հայաստանում կայացան նախագահական ընտրությունները: Ըստ պաշտոնական տվյալների, գործող նախագահ Սերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկել է ընտրողների 58,63% - ը: Երկրորդ տեղը՝ ձայների 36,79%-ով զբաղեցրել է ընդդիմադիր «Ժառանգություն» կուսակցության առաջնորդ Րաֆֆի Հովհաննիսյանը (ծնված ԱՄՆ-ում, անկախ Հայաստանի Հանրապետության առաջին արտգործնախարարը, նշանավոր պատմաբան Ռիչարդ Հովհաննիսյանի որդին): Մնացած հինգ թեկնածուները ստացել են 2.13% - ից մինչև 0.24% ձայն: Ընտրողների մասնակցությունը կազմել է մոտ 60%: 2008 թ. ընտրությունների հետ համեմատած՝ օտարերկրյա դիտորդական առաքելությունների ներկայացուցիչները արձանագրել են առաջընթաց, սակայն մատնանշել են մի շարք խախտու-մներ, այդ թվում՝ «վարչական ռեսուրսի» կիրառում հատկապես տեղական մակարդակով,: Ըստ ԵԱՀԿ դիտորդական առաքելության ղեկավար Տոնինո Պիցուլայի գնահատականի, ընտրությունները զուրկ էին իրական և ուժեղ քաղաքական մրցակցությունից: Ընտրությունների արդյունքները չի ճանաչել Րաֆֆի Հովհաննիսյանը, ով հայտարարել է, որ դրանք կեղծվել են, փաստել, որ ինքն է հաղթել և կոչ արել Սերժ Սարգսյանին ընդունել իր պարտությունը: Րաֆֆի Հովհաննիսյանի կողմնակիցները բողոքի ակցիաներ են անցկացրել Երևանում և Հայաստանի այլ վայր, իսկ ապրիլի 9-ին Սերժ Սարգսյանի պաշտոնավարման երկրորդ ժամկետով երդմնակալության օրը, մայրաքաղաքում կազմակերպել են ավելի քան 10-հազարանոց բողոքի հանրահավաք:

ԼՈՏ-ը կվերսկսի ուղիղ չվերթները դեպի Երևան

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ | Լեհական ԼՈՏ ավիաընկերությունը կվերսկսի թռիչքները դեպի Երևան սույն տարվա ամռանը: Նախագահ Բրոնիսլավ Կոմորովսկու Հայաստան կատարած պաշտոնական այցի ժամանակ:

ԼՈՏ ավիաընկերության գլխավոր տնօրենը հավաստիացրել է, որ ավիաուղիները կվերսկսեն Վարշավա – Երևան ուղիղ չվերթները մինչև հունիսի վերջը. այս մասին տեղեկացրել է Լեհաստանի էկոնոմիկայի փոխնախարար Տոմաշ Տոմչիկևիչը բիզնես ֆորումի ընթացքում, որը տեղի է ունեցել ապրիլի 22-ին, Երևանում, Զարգացման Հայկական Գործակալության և Լեհաստան-Հայաստան Առևտրաարդյունաբերական Պալատի նախաձեռնությամբ: Տոմչիկևիչը նշել է, որ երկկողմ հարաբերությունների զարգացումն առանց ուղիղ չվերթների առավել դժվար է:
Այս տարվա փետրվարին հայտարարված ԼՈՏ ավիաընկերության թռիչքների ամառային ցանցում տեղ չէր գտել 2008 թ. գործարկված Վարշավա – Երևան ուղիղ չվերթը: Ավիափոխադրողի ներկայացուցիչները դա բացատրում էին անշահութաբերությամբ:

արտ

LOT przywróci bezpośrednie loty do Erywania

WYDARZENIA | Polskie Linie Lotnicze LOT przywrócą loty do Erywania latem br.

Dyrektor generalny LOT-u powiedział, że pod koniec czerwca linie wznowią bezpośrednie loty Warszawa–Erywań – poinformował polski wiceminister gospodarki Tomasz Tomczykiewicz podczas forum biznesowego, które rozpoczęło się 22 kwietnia w Erywaniu z inicjatywy Armeńskiej Agencji Rozwoju i Izby Gospodarczej Polska-Armenia. Tomczykiewicz zauważył, że rozwój stosunków dwustronnych bez lotów bezpośrednich jest utrudniony.
W ogłoszonej w lutym br. letniej siatce połączeń LOT nie znalazło się uruchomione w 2008 r. bezpośrednie połączenie Warszawa–Erywań. Przedstawiciele przewoźnika tłumaczyli to nierentownością.

art

Jak nabyć album *Ormiańska Warszawa*?

Album *Ormiańska Warszawa* jest pełną treści, pięknie wydaną publikacją, w której na ponad 200 stronach autorzy – Krzysztof Stopka, Andrzej A. Zięba, Armen Artwich i Monika Agopsowicz – przedstawili ciekawe, także mało znane fakty z życia Ormian i Polaków ormiańskiego pochodzenia, mieszkających od XVII wieku w Warszawie i na Mazowszu. Do albumu dołączone są: płyta „Tryptyk ormiański" zawierająca fragmenty trzech utworów w wykonaniu chóru „Gaudium" i solisty Bogdana Makala z Wrocławia, pod batutą Alana Urbanka, a także dwa plany – Starej Warszawy oraz Powązek z zaznaczonymi wybranym miejscami, związanymi z Ormianami z Warszawy i Mazowsza.

Krzysztof Stopka, Andrzej A. Zięba, Armen Artwich, Monika Agopsowicz
ORMIAŃSKA WARSZAWA
Rok wydania: 2012
Miejsce wydania: Warszawa
Wydawca: Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich
Zapytania i zamówienia na album *Ormiańska Warszawa* można składać na adres e-mail: album@ormianie.pl lub pod numerem telefonu (+48) 889 998 909.
Cena: 75 zł + koszty wysyłki.
Album do kupienia również: w Warszawie, w DOMU SPOTKAŃ z HISTORIĄ (ul. Karowa 20) oraz we Wrocławiu, w MUZEUM NARODOWYM (pl. Powstańców Warszawy 5) i w KSIĘGARNI DOMINICANES (pl. Dominikański).

Համառոտ

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԳՐՈՂԻՆ ՎԱԽԵՑՆՈՒՄ ԵՆ ՀԱՅԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՇՏԵՑՄԱՆ ԿՈՉ-ՎԵՊԻ ՀԱՄԱՐ

Human Rights Watch միջազգային իրավապաշտպան կազմակերպությունը մեղադրել է Ադրբեջանի իշխանություններին գրող Աքրամ Այլիսլիի դեմ ուղղված ահաբեկիչ գործողությունների մեջ: Հաշտեցուցիչ տոնով ձևակերպված Այլիսլիի «Քարե երազներ» վեպը (որում նա նկարագրել է ադրբեջանցի փախստականներին Հայաստանից և նշել, ի թիվս այլոց, նրանց կողմից իրականացված հայերի ջարդերը) մեծ վրդովմունք է բարձրացրել Ադրբեջանում. գրողը մեղադրվել է Հայաստանի և հայերի նկատմամբ ունեցած համակրանքի մեջ: 75-ամյա գրողը մինչ վերջերս հանրորեն հարգված քաղաքացի, դարձել է հասարակական թիվ մեկ թշնամի: Նա զրկվել է «Ադրբեջանի Ժողովրդական Գրող» կոչումից և կենսաթոշակից, կրթության նախարարը հանել է գրողի տեքստերը դպրոցական դասագրքերից, իսկ իշխանամետ պատգամավորներից մեկը հայտարարել է, որ մեծ պարգև է խոստանում նրան, ով կկտրի Այլիսլիի ականջը: Այլիսլիի տան առջև բողոքի ակցիաների ընթացքում այրվել են նրա գրքի օրինակները, իսկ նրա կինն ու որդին հեռացվել են աշխատանքից:

Niech się święci Epifania

WYDARZENIA | Jak co roku, 6 stycznia Ormianie w Polsce obchodzili święto Objawienia Pańskiego – *Astwacahajtnutiun*.

Z tej okazji w wielu miastach Polski odbyły się uroczyste Msze św., zarówno ormiańskokatolickie, jak i Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego. Liturgii towarzyszył starożytny obrzęd tzw. chrztu wody, podczas którego woda była święcona kroplą krzyżma św. (orm. myron). Tradycyjnie dokonywano wyboru czterech „ojców chrzestnych", która to rola dawniej uchodziła za najwyższy zaszczyt, o który zacięcie konkurowali najdostojniejsi członkowie wspólnoty.

art

13 STYCZNIA 2013, WROCŁAW. OBRZĘD CHRZTU WODY W ŚWIĘTO OBJAWIENIA PAŃSKIEGO. CZTERECH OJCÓW CHRZESTNYCH NA 2013 ROK: ADAM DOMANASIEWICZ, ARA SAYEGH, KRZYSZTOF MOJZESOWICZ, ASATUR ASATRIAN. FOT. ROMANA OBROCKA
13 ՀՈՒՆՎԱՐ, 2013 Թ., ՎՐՈՑԼԱՎ: ՋՐԻ ՄԿՐՏՈՒԹՅԱՆ ԾԻՍԱԿԱՐԳ ՀԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԹԻՎ: 2013 ԹՎԱԿԱՆԻ ՉՈՐՍ ԿՆՔԱՀԱՅՐԵՐԸ՝ ԱԴԱՄ ԴՈՄԱՆԱՍԻԵՎԻՉԸ, ԱՐԱ ՍԱՅԵՂԸ, ՔՐԻՍՏՈՖ ՄՈՅԶԵՍՈՎԻՉԸ, ԱՍԱՏՈՒՐ ԱՍԱՏՐՅԱՆԸ: ՆԿ.՝ Ռ. ՕԲՐՈՑԿԱՅԻ

Misjonarz ormiańskokatolicki z Rosji odwiedził polskich Ormian

WYDARZENIA | Ks. Rafał Krawczyk pochodzi z diecezji płockiej. Od 2007 r. pracuje duszpastersko w Rosji, a od 2009 r. – wśród tamtejszych Ormian katolików.

Do pracy duszpasterskiej wśród katolików w Rosji został skierowany na własną prośbę. Początkowo był wikariuszem w parafii rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP w Kursku, po czym w 2008 r., decyzją katolickiego metropolity moskiewskiego, abpa Paulo Pezzi, otrzymał nominację na urząd proboszcza parafii rzymskokatolickiej pw. Narodzenia NMP w Tule.

W Tule zetknął się z liczną wspólnotą Ormian katolików, imigrantów z Gruzji. Powodowany chęcią zapewnienia im stałej opieki duszpasterskiej oraz zaciekawiony obrządkiem i kulturą ormiańską, w 2009 r. zwrócił się do Kongregacji Kościołów Wschodnich w Stolicy Apostolskiej z prośbą o pozwolenie na posługę w obrządku ormiańskokatolickim. W tym samym roku wyjechał do Armenii w celu nauki liturgii ormiańskiej. Dzięki przychylności ówczesnego ordynariusza Ormian katolików w Europie Wschodniej – abpa Nyszana Karakehejana, uzyskał zgodę Stolicy Apostolskiej na birytualizm.

Dzięki samodzielnej nauce oraz ponawianym wizytom w Armenii i patriarchacie ormiańskokatolickim w Libanie, biegle opanował liturgię oraz język ormiański.

15 września 2009 r., w łacińskie święto Matki Bożej Bolesnej, otrzymał nominację na urząd proboszcza ormiańskokatolickiej parafii w Wieniowie, obejmującej cały obwód tulski. Jednocześnie od 2011 r. zakończył posługę w parafii rzymskokatolickiej i odtąd całkowicie poświęca się obrządkowi ormiańskokatolickiemu.

Podczas pobytu w Polsce w lutym br. ks. Rafał Krawczyk spotkał się ze wspólnotami ormiańskimi w różnych miastach Polski, opowiadał o swojej pracy w Rosji oraz odprawił gościnne msze św. w obrządku ormiańskim.

art

Mom jo skarb... Smaki tradycji dolnośląskich

KULTURA | Pytanie o „tradycje dolnośląskie?" należy doprecyzować: „czyli jakie?: te sprzed II wojny światowej czy te powojenne, a jeśli powojenne, to czy kresowe, łemkowskie, łowickie, rzeszowskie czy podhalańskie?

Jedynie bezpieczne jest określenie: tradycje na Dolnym Śląsku. Wówczas każdy mieszkaniec regionu zatrzyma prawo do swych korzeni – wywodzi Paulina Suchecka, etnograf, w jednym z krytycznych tekstów w wydanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego książce traktującej o kuchniach różnych grup, nie tylko etnicznych. W „dolnośląskim tyglu kulinarnym" zaprezentowało się szesnaście tradycyjnych kuchni, w tym „specjały Ormian kuckich". Bogato ilustrowana publikacja pod redakcją Elżbiety Berendt zawiera fachowe omówienie tematu z etnograficznego punktu widzenia. *ro*

23 STYCZNIA 2013, MUZEUM ETNOGRAFICZNE WE WROCŁAWIU. PIĘKNIE PRZYGOTOWANE SPOTKANIE HONORUJĄCE AUTORÓW PROWADZIŁA ELŻBIETA BERENDT, DYREKTOR MUZEUM ETNOGRAFICZNEGO. OPRÓCZ SMAKOŁYKÓW PRZYGOTOWANYCH PRZEZ MUZEUM MOŻNA BYŁO SKOSZTOWAĆ POTRAW PRZYNIESIONYCH PRZEZ AUTORÓW TEKSTÓW. FOT. R. OBROCKA

Ormiańskie spotkania Teatru ZAR

KULTURA | Wrocławski Teatr ZAR organizuje kolejne spotkania związane z historią i kulturą Ormian.

Zeszłoroczny cykl spotkań poświęconych kulturze i historii Ormian zorganizowany przez Instytut im. Grotowskiego i Teatr ZAR (Wrocław, 10–11 listopada 2012 r.) okazał się tylko wstępem do tegorocznych działań.

Tym razem teatrem działań była Warszawa, a okazją ku temu – piąta edycja Festiwalu „Gorzkie Żale" (3–27 marca 2013 r.) Program był bogaty.

7 marca na placu Zamkowym w Warszawie otwarto wystawę „Być świadkiem świadków". Na wystawę składały się dokumenty historyczne oraz współczesne zdjęcia i materiały zebrane przez członków Teatru ZAR podczas wypraw do Armenii, Izraela i Turcji. Jak wyjaśniają organizatorzy, ekspozycja jest próbą przybliżenia wypartej z wielkiej historii Europy „małej" historii narodu ormiańskiego, utrwalonej na nielicznych fotografiach i dokumentach w dopełnieniu z historią „milczącego spojrzenia" współczesnych Europejczyków.

13 marca w Centrum Myśli Jana Pawła II odbyły się dwie debaty: „Pamięć, ciągłość, sprzeciw. Historia Ludobójstwa" z udziałem Ary Sarafiana (Instytut Komitasa w Londynie) i Ragipa Zarakolu (dysydent turecki, od lat walczy m.in. o prawdę o ludobójstwie Ormian) oraz druga – „Kto dziś pamięta o rzezi Ormian? Historia ignorancji" – panel z udziałem Szewacha Weissa, Krzysztofa Czyżewskiego, Witolda Szabłowskiego i Jarosława Freta.

21 marca w ewangelicko-augsburskim kościele Świętej Trójcy odbył się koncert „Kolumny. Ormiańskie śpiewy liturgiczne". Wystąpił Teatr ZAR z udziałem Arama, Virginii i Wahana Kerowpianów (Paryż) oraz Nişana Çalgıcıyana i Murata İçlinalçy (Konstantynopol). Na program koncertu składały się tradycyjne ormiańskie śpiewy liturgiczne, jednogłosowe pieśni z towarzyszeniem burdonu, pochodzące z różnych oficjów oraz mszy świętej, utrzymane w systemie modalnym oktoechosu (ośmiu modi).

Drugi koncert „Kolumny. Ormiańskie śpiewy liturgiczne" odbył się w Oławie, w Sali Rajców Ratusza. Koncertowi towarzyszyły prezentacje zdjęć Magdaleny Mądrej, dokumentujących wyprawę Teatru ZAR do Anatolii w lipcu 2012 roku. Całość przygotowana została wspólnie z Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną w Oławie, przy szczególnym zaangażowaniu dyrektor biblioteki – Janiny Kordys z rodziny Axentowiczów.

art, na podstawie materiałów organizatorów

JEDNĄ Z INICJATYW TEATRU ZAR BYŁA WYSTAWA „BYĆ ŚWIADKIEM ŚWIADKÓW", POKAZANA NA PLACU ZAMKOWYM W WARSZAWIE. FOT. MAGDALENA BERNACKA

BIOGRAMY ARTYSTÓW KONCERTUJĄCYCH W POLSCE NA ZAPROSZENIE TEATRU ZAR

Aram Kerowpian, doktor muzykologii, urodził się w Stambule. Jako chłopiec odbył naukę śpiewu liturgicznego w Kościele ormiańskim. Uczył się gry na kanunie i studiował system muzyczny Bliskiego Wschodu u mistrza Saadeddina Öktenaia. W 1977 roku przeprowadził się do Paryża, gdzie całkowicie poświęcił się muzyce, grając z wieloma muzykami z Bliskiego Wschodu. W 1980 roku dołączył do Ensemble de Musique Arménienne, który później zmienił nazwę na Kotchnak. Od tamtej pory głównym obszarem jego badań stała się muzyka ormiańska, szczególnie system modalnych skal pieśni liturgicznych. W 1985 roku założył zespół ormiańskich pieśni liturgicznych Akn. Równolegle z pracą muzyka prowadzi pracę naukową, uczestniczy w konferencjach i seminariach, prowadzi wykłady w Europie i Ameryce Północnej, a także regularnie publikuje artykuły i prace na temat teorii ormiańskiej muzyki modalnej.

Virginia Pattie Kerowpian urodziła się w Waszyngtonie (USA). Studiowała śpiew, była członkiem wielu chórów i zespołach muzyki dawnej jako chórzystka i solistka. Następnie wyjechała do Francji, gdzie kontynuowała naukę śpiewu w École Normale Supérieure de Musique de Paris oraz Conservatoire National Supérieur de Musique. Występowała i nagrywała z wieloma zespołami muzyki dawnej, m.in. Les Arts Florissants, Ensemble Guillaume de Machaut de Paris, Per Cantar e Sonar, l'Offrande Musicale, La Grande Écurie et la Chambre du Roy. W 1976 roku założyła z Roubenem Haroutunianem duet, który później przyjął nazwę Kotchnak, a w 1985 roku pomogła stworzyć zespół ormiańskich pieśni liturgicznych, Akn.

Wahan Kerowpian urodzony w rodzinie ormiańskiej w Paryżu muzyk, instrumentalista, kompozytor. Uczył się gry na dehol u Edmonda Zartariana oraz na zarbie i dapie u Madjida Khaladja. Prowadzi warsztaty gry na bębnach i perkusji, gra na pianinie i śpiewa w ormiańskim chórze Akn. Od 2003 roku jest członkiem zespołu Kotchnak. Ukończył studia ormiańskie we Francuskim Narodowym Instytucie Języków i Cywilizacji Orientalnych (INALCO), studiował historię na Uniwersytecie Sorbońskim (IV). Bierze udział w projektach, mających na celu ocalenie dziedzictwa ormiańskiego, między innymi prowadzi zajęcia dla dzieci ormiańskich, publikuje artykuły, działa aktywnie na polu renowacji ormiańskich zabytków architektonicznych w Turcji.

Nişan Çalgıcıyan urodził się w 1936 roku w Stambule. W wieku 14 lat rozpoczął naukę u mistrza śpiewu Krikora Habiana. W 1959 roku został mianowany mistrzem śpiewu, a następnie służył w wielu kościołach w Stambule, od 1989 roku w kościele pod wezwaniem Świętej Trójcy. Jest najbardziej znanym spośród garstki mistrzów, którzy pozostali wierni tradycyjnemu śpiewowi i którzy przekazują tę tradycję młodszym pokoleniom.

Murat İçlinalça urodził się w 1985 roku w Stambule. W wieku 8 lat rozpoczął naukę śpiewu u mistrza Nişana Çalgıcıyana. Studiował śpiew i muzykę ludową w Konserwatorium Muzycznym na Politechnice w Stambule, którą ukończył w 2010 roku. W tym samym roku został mianowany mistrzem śpiewu kościoła pod wezwaniem św. Grzegorza Oświeciciela w Stambule.

(materiały organizatorów)

Z Wiki.Ormianie.pl

Sefer Muratowicz

WIKI.ORMIANIE | W tej rubryce prezentujemy wybrane biogramy z Wiki. Ormianie – internetowej encyklopedii poświęconej sylwetkom nieżyjących polskich Ormian. Zachęcamy do jej współtworzenia – zamieszczać i redagować hasła może każdy, wystarczy wejść na stronę internetową www.wiki.ormianie.pl !

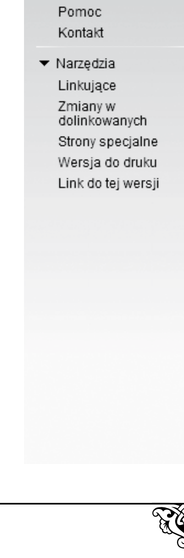

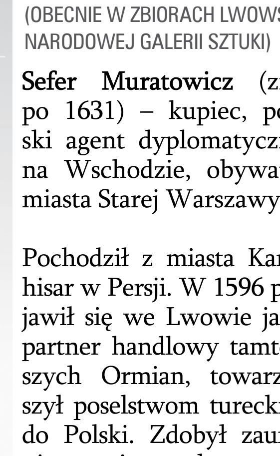

SEFER MURATOWICZ. PORTRET OLEJNY, AUTOR NIEZNANY, POCZĄTEK XVII W., ARCHIDIECEZJALNE MUZEUM ORMIAŃSKIE WE LWOWIE (OBECNIE W ZBIORACH LWOWSKIEJ NARODOWEJ GALERII SZTUKI)

Sefer Muratowicz (zm. po 1631) – kupiec, polski agent dyplomatyczny na Wschodzie, obywatel miasta Starej Warszawy

Pochodził z miasta Karahisar w Persji. W 1596 pojawił się we Lwowie jako partner handlowy tamtejszych Ormian, towarzyszył poselstwom tureckim do Polski. Zdobył zaufanie, a z jego usług postanowił skorzystać król Zygmunt III Waza. W 1601, jako wysłannik króla, Ormianin Sefer Muratowicz zamówił w Persji i nadzorował wykonanie, szabel, dywanów, luksusowych tkanin do ozdobienia warszawskiej rezydencji i namiotów.

Muratowicz przez Kaukaz i Erywań dociera do Persji, gdzie w czasie oczekiwania na wykonanie zamówień, zostaje wezwany do Isfachanu na dwór Abbasa I. Tu publicznie obnaża fałsze moskiewskiej propagandy antypolskiej i odbywa poufne rozmowy z szachem o chrześcijaństwie oraz planach wspólnej z państwami Europy koalicji antytureckiej. Jest to przełom w relacjach polsko-perskich. W 1602, po powrocie do Polski, w uznaniu jego dokonań otrzymuje przywilej na import towarów ze Wschodu, immunitet sądowy oraz tytuł królewskiego dostawcy i sługi.

Relację Muratowicza spisano, w języku polskim, ukazała się drukiem trzykrotnie (1745, 1777, 1807). Muratowicz osiedla się najpierw w Zamościu, potem przenosi się do Kamieńca Podolskiego. Jako jeden z pierwszych Ormian otrzymuje status obywatela miasta Starej Warszawy. W 1613 roku notowany jest jako szlachcic i nazywany Sewerynem. Ostatnia o nim wzmianka pochodzi z roku 1631, gdy seniorzy lwowskiej gminy ormiańskiej wysłali go do katolikosa Mowsesa III ze skargą na unię z Kościołem katolickim, zaprowadzaną przez ich biskupa, Mikołaja Torosowicza.

Na podstawie biogramów przygotowanych przez Andrzeja A. Ziębę do kalendarza „Portrety polskich Ormian 2013"

Ormiańska Niedziela Palmowa

Dokończenie ze str. 1

Mimo mroźnej pogody przybyło bardzo wielu wiernych.

Podczas mszy świętej arcybiskup Minasjan, w dowód uznania dla wieloletniej ofiarnej pracy duszpasterskiej wśród Ormian w Polsce, podarował ks. Tadeuszowi Isakowiczowi-Zaleskiemu (obchodzącemu 30. rocznicę kapłaństwa) gawazan, czyli pastorał symbolizujący władzę proboszcza, którą ks. Tadeusz sprawuje w parafii ormiańskokatolickiej Polski południowej. Arcybiskup życzył mu, aby jak najdłużej prowadził wiernych.

Na zakończenie mszy księża poświęcili palmy wielkanocne, po czym wierni całowali pacyfikał, w którym znajdują się relikwie Świętego Krzyża.

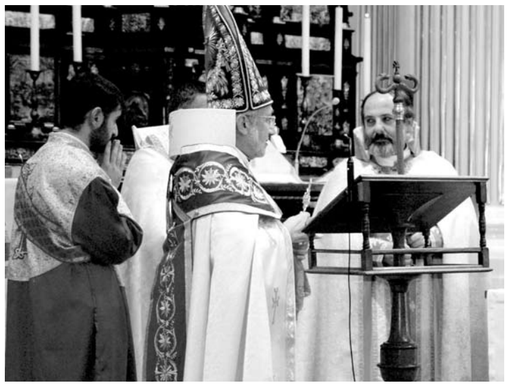

ABP MINASJAN WRĘCZA KS. ISAKOWICZOWI-ZALESKIEMU PASTORAŁ PROBOSZCZOWSKI GAWAZAN. FOT. WŁADYSŁAW DEŃCA
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ ՀԱՆՁՆՈՒՄ Է ԳԱՎԱԶԱՆԸ ՔՀՆ. ԹԱԴԵՈՒՇ ԻՍԱԿՈՎԻՉ-ՋԱԼԵՍԿՈՒՆ: ԼՈՒՍ.՝ ՎԼԱԴԻՍԼԱՎ ԴԵՆՑԱՅԻ

Po nabożeństwie, w drodze na spotkanie z wiernymi, które zorganizowane zostało w dolnym kościele Świętego Krzyża, doszło do zaimprowizowanego spotkania abp. Minasjana z kard. Kazimierzem Nyczem (ordynariuszem wiernych obrządku ormiańskiego w Polsce) i hierarchowie zamienili kilka serdecznych słów. Na spotkaniu arcybiskup z charakterystyczną dla siebie bezpośredniością i życzliwością odpowiadał na pytania, a następnie on i towarzyszący mu księża otrzymali symboliczne prezenty, a prowadzący spotkanie Armen Artwich podziękował w imieniu ormiańskiej wspólnoty i organizatorów pobytu dostojnych gości w Polsce – Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich.

Następne dni goście spędzili u ks. Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego w Radwanowicach, skąd udawali się na spotkania ze wspólnotami ormiańskimi w Gliwicach (gdzie odwiedzili orm.-kat. kościół św. Trójcy – sanktuarium Matki Bożej Łysieckiej, oraz modlili się pod chaczkarem) oraz w Krakowie (gdzie uczestniczyli w spotkaniu Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego oraz

PREZES ZWIĄZKU ORMIAN W POLSCE ANNA OLSZAŃSKA ORAZ ABP MINASJAN W KOŚCIELE ORM.-KAT. TRÓJCY ŚWIĘTEJ W GLIWICACH. FOT. MIKOŁAJ SUCHAN
ԼԵՀԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱՅԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՆՆԱ ՕԼՇԱՆՍԿԱՆ ԵՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ ԳԼԻՎԻՑԻ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ: ԼՈՒՍ.՝ ՄԻԿՈԼԱՅ ՍՈՒԽԱՆԻ

odwiedzili chaczkar przy kościele św. Mikołaja). Zwiedzili też ośrodki charytatywne w Radwanowicach, gdzie abp Minasjan z własnej inicjatywy odprawił mszę św. dla osób niepełnosprawnych.

Armen Artwich

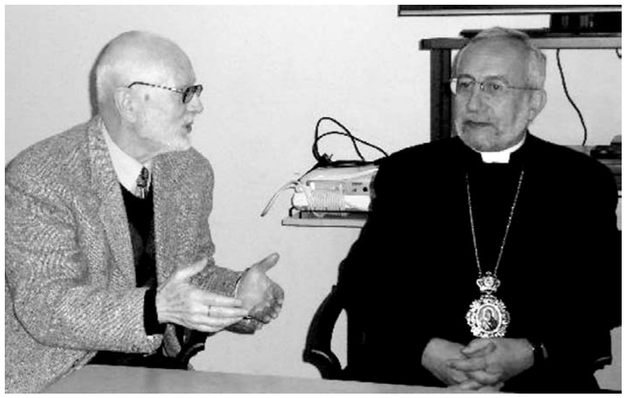

PODCZAS SPOTKANIA ORMIAŃSKIEGO TOWARZYSTWA KULTURALNEGO W KRAKOWIE. ROLĘ TŁUMACZA PEŁNIŁ PROF. ANDRZEJ PISOWICZ.
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԿՐԱԿՈՎՈՒՄ՝ ՈՐՊԵՍ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ԷՐ ԾԱՌԱՅՈՒՄ ՊՐՈՖ. ԱՆԴՋԵՅ ՊԻՍՈՎԻՉԸ

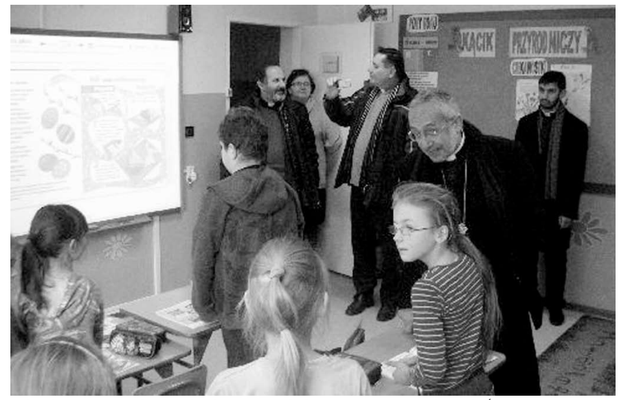

ARCYBISKUP WRAZ Z TOWARZYSZĄCYMI MU DUCHOWNYMI ZATRZYMALI SIĘ W GOŚCINIE U KS. TADEUSZA W RADWANOWICACH, GDZIE ODWIEDZILI M.IN. INTEGRACYJNĄ SZKOŁĘ PODSTAWOWĄ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆ ԻՐԵՆ ՈՒՂԵԿՑՈՂ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐԻ ՀԵՏ ՄԵԿՏԵՂ ՀՅՈՒՐԸՆԿԱԼՎԵՑԻՆ ՔՀՆ. ԹԱԴԵՈՒՇ ԻՍԱԿՈՎԻՉ-ՋԱԼԵՍԿՈՒ ԿՈՂՄԻՑ ՌԱԴՎԱՆՈՎԻՑԵՈՒՄ, ՈՐՏԵՂ ՆՐԱՆՔ ԱՅՑԵԼԵՑԻՆ, Ի ԹԻՎ ԱՅԼՈՑ, ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

UROCZYSTA MSZA ŚW. NIEDZIELI PALMOWEJ W KOŚCIELE SS. WIZYTEK W WARSZAWIE. OD LEWEJ: DIAKON NAREK MNOJAN, KS. ARTUR AWDALIAN, ABP RAFAEL MINASSIAN ORAZ KS. TADEUSZ ISAKOWICZ-ZALESKI. FOT. WŁADYSŁAW DEŃCA
ՅՈՒՂԱՎԱՉՈՒԹԻ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳԸ ՎԱՐԵԱՎԱՅԻ ՎԻՃԻՏԿԱ ՔՈՒՅՐԵՐԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ: ՁԱԽԻՑ ԱՋ՝ ՆԱՐԵԿ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ՄՆՈՅԱՆԸ, ՔՀՆ. ԱՐԹՈՒՐ ԱՎԴԱԼՅԱՆԸ, ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ և ՔՀՆ. ԹԱԴԵՈՒՇ ԻՍԱԿՈՎԻՉ-ՋԱԼԵՍԿԻՆ: ԼՈՒՍ.՝ ՎԼԱԴԻՍԼԱՎ ԴԵՆՑԱՅԻ

Հայկական Ծաղկազարդ

Շարունակությունը՝ էջ 1

Նրանց օժանդակում էին Նարեկ սարկավագ Մնոյանը և Ջախարիաշ Բոհոսևիչը, իսկ երաժշտական մասն ապահովում էին Քշիշտոֆ Թեոդորովիչն ու Յակուբ Կոպչինսկին: Շնայած ցուրտ եղանակին, բազմաթիվ հավատացյալներ էին եկել:

Սուրբ պատարագի ընթացքում արքեպիսկոպոս Մինասյանը, ի ճանաչումս Լեհաստանում հայերի շրջանում երկար տարիների, նվիրված հովվական աշխատանքի, քհն. Թադեուշ Իսակովիչ-Զալեսկուն՝ ով հանդիսանում է հարավային Լեհաստանի հայ կաթոլիկ եկեղեցական ծխի ժողովրդապետը, քահանայի իշխանությունը խորհրդանշող գավազան հանձնեց: Արքեպիսկոպոսը նրան մաղթեց, որ որքան հնարավոր է երկար տարիներ առաջնորդի հավատացյալներին:

Սուրբ պատարագի վերջում քահանաներն օրհնեցին արմավենու ճյուղերը, որից հետո հավատացյալները համբուրեցին խաչը, որի մեջ գտնվում են Սուրբ Խաչի մասունքները:

Ժամերգությունից հետո, հավատացյալների հետ հանդիպման ճանապարհին, որը կազմակերպված էր ստորին Սուրբ Խաչ եկեղեցում, հանպատրաստի հանդիպում տեղի ունեցավ արքեպիսկոպոս Մինասյանի և կարդինալ Նիչի (Լեհաստանում հայ կաթոլիկների առաջնորդ) միջև, ովքեր մի քանի ջերմ խոսքեր փոխանակեցին: Հանդիպման ընթացքում արքեպիսկոպոսը, իրեն բնորոշ անմիջականությամբ և բարությամբ պատասխանեց հարցերին, ապա նա և իրեն ուղեկցող քահանաները խորհրդանշական նվերներ ստացան, իսկ հանդիպումը վարող Արմեն Արտվինը շնորհակալություն հայտնեց հայ համայնքի և Լեհահայերի Մշակույթի Զարգացության Հիմնադրամի՝ Լեհաստանում պատվավոր հյուրերի կացության կազմակերպչի անունից:

Հաջորդ օրերը հյուրերն անցկացրին Ռադվանովիցեում՝ քհն. Թադեուշ Իսակովիչ-Զալեսկու հյուրընկալության ներքո, որտեղից նրանք շարժվեցին հանդիպելու հայ համայնքների հետ Գլիվիցեում (որտեղ այցելեցին հայ կաթոլիկ Սուրբ Երրորդության Եկեղեցի՝ Տիրամոր Լիսիեցկայի սրբավայր և աղոթեցին խաչքարի մոտ) և Կրակովում (որտեղ մասնակցեցին Հայ Մշակութային Ընկերության հանդիպմանը և այցելեցին Սբ. Նիկոլայ եկեղեցու մոտ գտնվող խաչքարը): Նրանք այցելեցին նաև Ռադվանովիցեում գտնվող բարեգործական կենտրոնները, որտեղ արքեպիսկոպոս Մինասյանն իր նախաձեռնությամբ Սուրբ Պատարագ մատուցեց հաշմանդամների համար:

Արմեն Արտվինի

POD GLIWICKIM CHACZKAREM ABP MINASJAN ZAPALIŁ ZNICZ I POPROWADZIŁ MODLITWĘ ZA DUSZE ORMIAN I POLAKÓW POMORDOWANYCH W XX WIEKU. FOT. MIKOŁAJ SUCHAN
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ ՄՈՄ ՎԱՌԵՑ ԳԼԻՎԻՑԻ ԽԱՉՔԱՐԻ ՄՈՏ և ՀՈԳԵՇՆՉԱՑՍԻ ԱՂՈԹՔ ԿԱՏԱՐԵՑ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԴԱՐՈՒՄ ՆԱՀԱՏԱԿՎԱԾ ՀԱՅԵՐԻ և ԼԵՀԵՐԻ ՀՈԳԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ: ԼՈՒՍ.՝ ՄԻԿՈԼԱՅ ՍՈՒԽԱՆԻ

POŻEGNANIE W RADWANOWICACH. OD LEWEJ: KS. TADEUSZ ISAKOWICZ-ZALESKI, ABP RAFAEL MINASJAN, DIAKON NAREK MNOJAN, KS. GRIGOR MKRTCZIAN, JAN ABGAROWICZ.
ՀՐԱԺԵՇՏԸ ՌԱԴՎԱՆՈՎԻՑԵՈՒՄ: ՁԱԽԻՑ ԱՋ՝ ՔՀՆ. ԹԱԴԵՈՒՇ ԻՍԱԿՈՎԻՉ-ՋԱԼԵՍԿԻՆ, ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ, ՆԱՐԵԿ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ՄՆՈՅԱՆԸ, ՔՀՆ. ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏՉՅԱՆԸ, ՅԱՆ ԱԲԳԱՐՈՎԻՉԸ

PO MSZY ŚW. W WARSZAWIE. W DOLNYM RZĘDZIE OD LEWEJ: JAN ABGAROWICZ, KS. TADEUSZ ISAKOWICZ-ZALESKI, ABP RAFAEL MINASJAN, MONIKA AGOPSOWICZ, KATARZYNA ABGAROWICZ, KRZYSZTOF TEODOROWICZ. W GÓRNYM RZĘDZIE OD LEWEJ: ARMEN ARTWICH, ANDRZEJ ABGAROWICZ, FRANCISZEK ABGAROWICZ, KS. GRIGOR MKRTCZIAN, DIAKON NAREK MNOJAN
ՎԱՐԾԱՎԱՅՈՒՄ՝ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳԻՑ ՀԵՏՈ: ՍՏՈՐԻՆ ՇԱՐՔՈՒՄ ՁԱԽԻՑ ԱՋ՝ ՅԱՆ ԱԲԳԱՐՈՎԻՉԸ, ՔՀՆ. ԹԱԴԵՈՒՇ ԻՍԱԿՈՎԻՉ-ՋԱԼԵՍԿԻՆ, ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԸ, ՄՈՆԻԿԱ ԱԳՈՊՍՈՎԻՉԸ, ԿԱՏԱԺԻՆԱ ԱԲԳԱՐՈՎԻՉԸ, ՔՇԻՏՏՈՖ ԹԵՈԴՈՐՈՎԻՉԸ: ՎԵՐԻՆ ՇԱՐՔՈՒՄ ՁԱԽԻՑ ԱՋ՝ ԱՐՄԵՆ ԱՐՏՎԻՆԸ, ԱՆԴՋԵՅ ԱԲԳԱՐՈՎԻՉԸ, ՖՐԱՆՑԻՇԵԿ ԱԲԳԱՐՈՎԻՉԸ, ՔՀՆ. ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏՉՅԱՆԸ, ՆԱՐԵԿ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ՄՆՈՅԱՆԸ

Ukraiński Sprawiedliwy – c.d.

HISTORIA | W poprzednim numerze opublikowaliśmy artykuł „Ukraiński Sprawiedliwy” – o tych Ukraińcach, którzy w okrutny czas mordów mieli odwagę udzielić pomocy Polakom i Ormianom. Od naszych Czytelników przyszły dwie korespondencje. Zachęcamy Państwa do podzielenia się z nami podobnymi wspomnieniami.

Orest Nowicki (Kuty)
Ilona Matusz-Tokarczyk,
styczeń 2013

Często zastanawiałam się, jakim cudem podczas strasznego czasu mordów, w Kutach w 1944 roku, ocalały moje dwie cioteczne prababki, nauczycielki Marianna i Hanna Zarugiewiczówny... Wspomnienia pana Władysława Migockiego zamieszczone w 13. numerze „Awedisu” z 2012 roku, w artykule „Ukraiński Sprawiedliwy”, nasunęły mi pewną myśl.

Stary dom Zarugiewiczów stoi do dziś w Kutach przy ulicy Strzelców Siczowych 36, obok obecnie nowo zabudowanej posesji rodziny Nowickich. Dawniej była to ulica Saperska. Przed II wojną światową rodziny Zarugiewiczów i Nowickich mieszkały w bliskim sąsiedztwie, a Orest Nowicki był codziennym towarzyszem zabaw Mariana Matusza – syna Jadwigi z Zarugiewiczów i Wiktora Matuszów. Przed 1944 rokiem wszyscy Zarugiewicze, z wyjątkiem Marianny i Hanny, wyjechali z Kut, unikając prawdopodobnie pewnej śmierci. Być może moje

GRÓB ZARUGIEWICZOWEJ, KTÓRYM OPIEKOWAŁ SIĘ OREST NOWICKI. FOT. R. OBROCKA

cioteczne prababki, podobnie jak pan Władysław Migocki, zawdzięczały życie ojcu Oresta, panu Nowickiemu? Obie zmarły później śmiercią naturalną, jedna jeszcze w czasie wojny druga już po jej zakończeniu.

Orest Nowicki wrócił z Syberii do Kut. W starym domu Zarugiewiczów zamieszkali jego teściowie, a on sam opiekował się przez wiele lat grobem Rypsymy Zarugiewiczowej – mojej praprababki, pochowanej w 1929 roku na kuckim cmentarzu. Może w ten sposób chciał odkupić winy z czasów przeszłości? Orest Nowicki zmarł w Kutach parę lat temu…

Michał Zarumen (Kuty)
ze wspomnień
Bronisława Ciołka,
styczeń 2013

Po okrutnym mordzie na Tadeuszu Drwocie, leśniku, i zamordowaniu 37 mężczyzn (marzec/kwiecień 1944) zapanował względny spokój, ale nocowanie we własnym domu było niebezpieczne. W niedalekim sąsiedztwie było domostwo Zarumenów – Ukraińców. Michał Zarumen, garncarz, miał żonę i czterech synów. Rodzina zgodziła się, abyśmy na noc przychodzili do nich. Rodzina miała dwa domy: jeden mały, drugi elegancki, z obszerną sienią. Po prawej stronie – biała izba, po lewej – duże pomieszczenie – kuchnia i warsztat z kołem garncarskim. W tej dużej izbie nie było podłogi, tylko klepisko. Za posłanie i przykrycie służyły nam dwa takie wielkie nakrycia (kożuch z suknem na wierzchu, wcześniej używaliśmy je np. do sań), a Zarumeny spały na piecu. Byliśmy u nich niecałe dwa tygodnie. Którejś nocy załomotał ktoś do drzwi. Nasz gospodarz wyszedł, a my usłyszeliśmy rozmowę, i że ten ktoś wchodzi do sieni i otwierają się drzwi naszego schronienia… To był Sztefurek, sąsiad, inny Ukrainiec. Przyszedł sprawdzić, może widział, jak wchodziliśmy wieczorem? Wtedy Zarumen mówi, musicie odejść, bo jego syn (lub synowie) jest u banderowców. Oni wrócą i wyrżną nas wszystkich. Zaproponował jeszcze, że nas wpuści do takiego pomieszczenia, gdzie suszą się garnki i gdzie jest piec do wypału ceramiki, i że możemy skryć się w piecu… Jednak ojciec uznał, że pozostawanie w zdekonspirowanej kryjówce jest pewnym wyrokiem śmierci i dla gospodarzy, i dla ukrywających się. Więc trzeba było szukać nowego schronienia…

Ուկրաինացի Արդարը. շարունակություն

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ | Նախորդ համարում հրապարակել էինք «Ուկրաինացի Արդարը» հոդվածը՝ այն ուկրաինացիների մասին, ովքեր դաժան սպանությունների ժամանակ համարձակություն են ունեցել օգնություն ցուցաբերելու լեհերին և հայերին: Մեր ընթերցողներից ստացանք երկու նամակագրություն: Ցանկանում ենք խրախուսել Ձեզ մեզ հետ կիսվելու նման հիշողություններով:

Օրեստ Նովիցկի (Կուտի)
Իրենա Մատուշ-Տոկարչիկ, հունվար 2013

Հաճախ եմ մտածել, թե ինչ հրաշքով սարսափելի սպանությունների ժամանակ, 1944 թվականին Կուտիում գոյատևեցին իմ երկու մեծ տատերը՝ ուսուցիչներ Մարիաննա և Հաննա Զարուգևիչուվնաները...

2012 թվականի «Ավետիս» պարբերականի 13-րդ համարում «Ուկրաինացի Արդարը» հոդվածում ներառված պարոն Վլադիսլավ Միգոցկու հիշողություններն ինձ մոտ մի մտահոգում արթնացրին:

Զարուգևիչների հին տունը մինչ այսօր կանգնած է Սեչեյան Շրաձիզներ 36 հասցեում, Նովիցկիների ընտանիքի ներկայումս նոր կառուցված սեփականության կողքին: Նախկինում դա Սպպերսկա փողոցն էր: Մինչ երկրորդ համաշխարհային պատերազմը Զարուգևիչների և Նովիցկիների ընտանիքներն բնակվում էին սերտ հարևանությամբ, իսկ Օրեստ Նովիցկին Մարիան Մատուշի Յադվիգայի (Զարուգևիչներից) և Վիկտորի (Մատուշներից) որդու ամենօրյա խաղընկերն էր: Նախքան 1944 թվականը բոլոր Զարուգևիչները, բացառությամբ Մարիաննայի և Հաննայի, մեկնեցին Կուտիից՝ ամենայն հավանականությամբ խուսափելով հաստատ մահից: Միգուցե իմ մեծ տատերը, ինչպես պարոն Վլադիսլավ Միգոցկին,հրեներկյանքովպարտական էին Օրեստի հո՞րը՝ պարոն Նովիցկուն: Երկուսն էլ հետագայում մահացան բնական մահով՝ մեկը՝ դեռ պատերազմի ժամանակ, իսկ մյուսը՝ դրա ավարտից հետո:

Օրեստ Նովիցկին Սիբիրից վերադարձավ Կուտի: Զարուգևիչների հին տանը բնակվեցին նրա աներն ու զոքանչը, իսկ նա տարիներ շարունակ հոգ էր տանում 1929 թվականին Կուտիի գերեզմանոցում թաղված Հռիփսիմե Զարուգևիչովայի՝ իմ նախատատի գերեզմանի մասին: Միգուցե այս կերպ նա ցանկանում էր քավե՞լ իր անցյալի մեղքերը: Օրեստ Նովիցկին մահացավ Կուտիում մի քանի տարի առաջ...

Միխայլ Զարումեն (Կուտի)
Բրոնիսլավ Շիոլեկի հիշողություններից,
հունվար 2013

Անտառապահ Թադեուշ Դրվոտի դաժան սպանությունից և 37 տղամարդկանց սպանություններից հետո (1944 թ. մարտ - ապրիլ) հարաբերական անդորր տիրեց, սակայն սեփական տանը գիշերելը վտանգավոր էր: Ոչ հեռու հարևանությամբ գտնվում էր Զարումենների՝ ուկրաինացիների տունը: Միխայլ Զարումենը, ով կավագործ էր, կին և չորս որդի ուներ: Ընտանիքը համաձայնվել էր, որ մենք գիշերը գանք իրենց մոտ: Ընտանիքը երկու տուն ուներ մեկը փոքր, մյուսն նրբաճաշակ, ընդարձակ նախասենյակով: Աջ կողմում փոքրիկ սպիտակ սենյակ կար, ձախ կողմում՝ մեծ տարածք՝ խոհանոց և կավագործական անիվով համալրված արհեստանոց: Այդ մեծ սենյակում չկար հատակ, միայն հողաշերտ գետին էր: Մեզ որպես մահճակալ և անկողին էին ծառայում երկու խոշոր ծածկոցներ (կտորե վերարկուներ, որոնք նախկինում օգտագործում էինք, օրինակ, սահնակներում), իսկ Զարումենները քնում էին հնոցի վրա: Մենք նրանց մոտ անցկացրինք ոչ ավել, քան երկու շաբաթ: Մի գիշեր ինչ-որ մեկը թակեց դուռը: Մեզ հյուրընկալողը դուրս եկավ, իսկ մենք լսեցինք խոսակցությունը և այն, որ ինչ-որ մեկը մտնում է նախասենյակ և բացվում են մեր ապաստանի դռները... Դա Շտեֆուրեկն էր՝ հարևանը՝ մեկ այլ ուկրաինացի: Եկել էր ստուգելու միգուցե տեսե՞լ էր, երբ մենք մտնում էինք երեկոյան: Այնուհետև Զարումենն ասաց. «Դուք պետք է հեռանաք, քանի որ նրա որդին (կամ որդիները) գտնվում է բանդերականների մոտ: Նրանք կվերադառնան և մեզ բոլորիս կմորթեն»: Նա նաև ասաց, որ մեզ թույլ կտա մտնել այնպիսի մի տարածք, որտեղ չրանում են կաթսաները և որտեղ գտնվում է խեցեղենն այրելու վառարանը, և որ կարող ենք թաքնվել վառարանում... Սակայն հայրս որոշեց, որ բացահայտված ապաստանում մնալը հաստատ մահվան դատավճիռ է թե՛ հյուրընկալողի, և թե՛ թաքնվողների համար: Այնպես որ, մենք ստիպված էինք նոր ապաստան փնտրել...

Հալեպից՝ Վրոցլավ

ՄԾԱԿՈՒՅԹ | Պրոֆ. Արա Սայեղը, ով մեր պարբերականի ընթերցողներին հայտնի է, ի թիվս այլոց, «Հայ Եկեղեցու Տոմար» բաժնից, Վրոցլավի Պոլիտեխնիկի հրավերով 2012 թ. նոյեմբեր ամսից իր ընտանիքի հետ բնակվում է Վրոցլավում:

Ընտանիքն անմիջապես հստակ կերպով նշել է իր ներկայությունը երաժշտության, կրթության, խոհարարության և եկեղեցական սպասարկման բնագավառներում: Տաղանդավոր որդիները ներդաշնակ դուետ են կազմում, որում Գևորգը նվագում է ջութակ, իսկ Արամը՝ կիթառ: Եվ արդեն հունվարի 13-ին նրանք հանդես եկան հայկական տաղերի համերգով, Հիսուս Քրիստոսի հրաշափառ Հարության տոնի առթիվ S. Թադեուշ Խաչկովիչ-Զալեսկու կողմից մատուցած Սուրբ Պատարագի ընթացքում: Ընտանիքը կրկնեց իր երաժշտական մասնակցությունը Պատարագին մարտի 2-ի քհն. Ռաֆալ Կրավչիկի կողմից մատուցած Սուրբ Պատարագի ընթացքում:

Ընտանիքը դարձել է նաև «Վրոցլավի Միջազգային Ընկերներ» ակումբի ողջունելի հյուրը: Ակումբը հիմնադրվել է 2001 թվականին, Վորցլավում աշխատող օտարերկրացիների կանանց միջև կապ հաստատելու, քաղաքի և լեհական իրողությունների հետ նրանց ծանոթացնելու նպատակով: «Ներկայումս ակումբին պատկանում են տիկնայք և պարոնայք՝ ընդհանուր առմամբ ավելի քան 100 անձ՝ տարբեր տարիքի, տարբեր զբաղմունքների և գրեթե բոլոր մայրցամաքներից: Բացի այդ, ակումբն իր հնարավորությունների շրջանակներում աջակցում է Արյունաբանության և Ուռուցքաբանության Մանկական Կլինիկային», – նշում է Նելլի Ստաֆֆան ակումբային գործունեության անհիմնադիրներից մեկը, ով միաժամանակ հանդիսանում է Ստորին Սիլեզիայի հայ համայնքի անդամ, ակումբային «Հայկական Նախաճաշի» (2013 թ. հունվարի 23) և «Հայկական Երաժշտության Երեկոյի» (2013 թ. փետրվարի 8) կազմակերպիչ: Հայկական խոհանոցի ուտեստները «Նախաճաշի» համար պատրաստել էր անձամբ Նելլի Ստաֆֆան: Մենյուն ճոխացրին նաև Գալինա Ասատրյանը և Տանիա Հաբիբը: Առավոտյան ծրագիրը համալրեցին Հայաստանի պատմության մասին Գևորգ Սայեղի կողմից մուլտիմեդիա ձևաչափով պատրաստված դասախոսությունը, և կիթառային երաժշտությունը՝ նրա եղբայր Արամի կատարմամբ: Ծրագիրն ակումբային հանդիսատեսի այնքան բարձր գնահատականին արժանացավ, որ կարճ ժամանակում այն կրկնվեց՝ երկու եղբայրների երաժշտական մասնակցությամբ և լիովին Տանիա Հաբիբի կողմից պատրաստված հյուրասիրությամբ:

Տեքստը և լուսանկարները՝ Ռոմանա Օբրոցկայի

ՎՐՈՑԼԱՎ, 8 ՓԵՏՐՎԱՐ, 2013 Թ.: «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԽԱՃԱՇԻ» ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ: ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱ, ՁԱԽ ԿՈՂՄՈՒՄ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ԱՐՅՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ և ՈՒՌՈՒՑՔԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ԼԻԼԻՐԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ԼԻ ԱՐԿՈՒԿԸ: ՆԵԼԼԻ ՍՏԱՖՖԱՆ (ՁԱԽԻՑ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ)՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ և ՆԱԽԱՁԵՌՆԱՐԸ:
WROCŁAW, 2 MARCA 2013. ŚPIEWANĄ LITURGIĘ ORMIAŃSKĄ ODPRAWIA KSIĄDZ RAFAŁ KRAWCZYK. WE MSZY UCZESTNICZYLI „WROCŁAWSCY MADRYGALIŚCI” ORAZ MĘSKA CZĘŚĆ RODZINY SAYEGH.

Z Aleppo do Wrocławia

KULTURA | Profesor Ara Sayegh – znany Czytelnikom naszego pisma, m.in. z rubryki „Z kalendarza Kościoła Ormiańskiego” – na zaproszenie Politechniki Wrocławskiej od listopada 2012 roku przebywa we Wrocławiu wraz z rodziną.

Rodzina od razu wyraźnie zaznaczyła swoją obecność: muzycznie, edukacyjnie, kulinarnie i w posłudze kościelnej. Utalentowani synowie tworzą zgrany duet muzyczny, w którym Georg gra na skrzypcach, a Aram na gitarze. I już 13 stycznia wystąpili z koncertem kolęd ormiańskich w czasie mszy św. odprawianej przez ks. Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego z okazji święta Objawienia Pańskiego. Muzyczny udział w liturgii rodzina powtórzyła 2 marca podczas mszy sprawowanej gościnnie przez ks. Rafała Krawczyka. Rodzina stała się również pożądanym gościem klubu „International Friends of Wroclaw” . Klub powstał w 2001 roku, aby skontaktować żony obcokrajowców pracujących we Wrocławiu, zaznajomić z miastem i realiami polskimi. Obecnie do klubu należą panie i panowie w liczbie dobrze ponad 100 osób, w różnym wieku, o różnych zawodach i prawie ze wszystkich kontynentów. Ponadto klub, w ramach swoich możliwości, wspiera Klinikę Hematologii i Onkologii Dziecięcej – mówi Nelly Staffa, jedna z animatorek klubowej aktywności, jednocześnie członkini ormiańskiej wspólnoty dolnośląskiej, organizatorka klubowego „Śniadania Ormiańskiego” (23 stycznia 2013) oraz „Wieczoru Muzyki Ormiańskiej” (8 lutego 2013). Potrawy z kuchni ormiańskiej na „Śniadanie” przyrządziła własnoręcznie Nelly Staffa. Menu urozmaiciły jeszcze Galina Asatrian i Tania Habib. Program poranka wypełnił wykład o historii Armenii przygotowany w multimedialnej formie przez Georga Sayegha oraz muzyka gitarowa w wykonaniu brata Arama. Program znalazł na tyle uznanie klubowej publiczności, że w krótkim czasie został powtórzony, z muzycznym udziałem obu braci oraz bufetem w całości przygotowanym przez Tanię Habib.

Tekst i fotografie – Romana Obrocka

WROCŁAW, 2 MARCA, 2013 R.: ŚPIEWANĄ LITURGIĘ ORMIAŃSKĄ ODPRAWIA KSIĄDZ RAFAŁ KRAWCZYK. WE MSZY UCZESTNICZYLI „WROCŁAWSCY MADRYGALIŚCI” ORAZ MĘSKA CZĘŚĆ RODZINY SAYEGH.

Nikorowicz, Ujejski, chorał i zagadki

HISTORIA | Czym dla patriotów był sławny „Chorał” – dzieło Józefa Nikorowicza i Kornela Ujejskiego – najdobitniej określił poeta Józef Birkenmajer, pisząc: „cała Polska drżała w tym śpiewie”[1].

Stanisław Niewiadomski (kompozytor i krytyk muzyczny, którego „obiektywny i rzeczowy sąd budził poszanowanie” nawet przeciwników[2]) nie wahał się orzec, że „Chorał” to pierwsza polska pieśń narodowa mająca znamiona „całości istotnie harmonicznej, opartej na różnorodności stopni, a do tego celu z całą świadomością użytej. Znamion tych zaś nie mają ani »Boże coś Polskę«, ani »Jeszcze nie zginęła«”[3].

Zanim będzie mowa o zagadkach związanych z muzyką „Chorału”, warto zwrócić uwagę na niejasności w biografii jej twórcy. Część z nich wyjaśnili m.in. Kazimierz Chłędowski i Jacek Nikorowicz[4], ale sporo pozostaje do wyświetlenia. Pewne jest, że Józef Nikorowicz urodził się w Zboiskach koło Lwowa, dnia 2 kwietnia. Niezbyt pewny wydaje się natomiast rok. Większość publikacji podaje datę 1827 i dodaje w nawiasie 1824 z pytajnikiem. 1827 umieszczono na nagrobku kompozytora i ten też rok przyjął Stanisław Wasylewski, pisząc artykuł o Nikorowiczu na 100-lecie jego urodzin. Daty tej nie oprotestował syn Nikorowicza. Natomiast Jacek Nikorowicz podaje tylko rok 1824.

Ojcem sławnego w swoim czasie Józefa był Ignacy Nikorowicz, urodzony w 1783 roku, pochodzący z ormiańskiego rodu rycerskiego „wysoki urzędnik sądowy w Galicji i Krakowie”, który synowi pozostawił „piękny majątek”[5]. O matce Józefa mamy tylko wzmiankę Jacka Nikorowicza, z której dowiadujemy się, że wraz z mężem cieszyła się „z wiosennego podarunku” – czyli urodzonego syna[6]. Prawdopodobnie odpowiednie informacje można by znaleźć w aktach katedry ormiańskiej we Lwowie, o ile gdzieś są dostępne.

U kogo młody Nikorowicz uczył się początków muzyki – trudno ustalić. Można przypuszczać, że zaczynał pod okiem matki, bo gra na fortepianie należała do zwyczajowo obowiązkowej dyscypliny edukacyjnej panien na wydaniu. Prawdopodobnie później pracował pod kierunkiem zawodowego muzyka, gdyż wykonując w wieku 19 (22?) lat swoją najważniejszą kompozycję, przedstawił ją bardzo sugestywnie, a więc zapewne też nie jednogłosowo. Świadczy o tym relacja Kornela Ujejskiego (który interesował się muzyką, potrafił przekonująco grać na fortepianie, a nawet układać małe kompozycje). Nie taił on, że utwór wykonany przez Nikorowicza „zachwycił go”[7].

JÓZEF NIKOROWICZ, PORTRET AUTORSTWA STANISŁAWA BOBERA. ZE ZBIORÓW FUNDACJI KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAN POLSKICH, DAR ZBIGNIEWA KOŚCIOWA.

W latach młodości Nikorowicza szczególnie cenionym we Lwowie nauczycielem gry na fortepianie był Joseph Kessler, a od 1813 do 1838 roku sekundował mu syn Wolfganga Amadeusza Mozarta – Franz Xaver zwany Mozartem lwowskim… Nie uczyli natomiast młodego Nikorowicza ani Martin Nottebohm, ani Rudolf Schwarz. Pierwszy z nich zaczął działać w Wiedniu dopiero w 1845 roku, a drugi urodził się w roku 1834. Pod ich kierunkiem pracował Nikorowicz nie wcześniej niż w dojrzałych latach.

Twórca melodii „Chorału” żonaty był dwukrotnie. Najpierw poślubił Apolonię Kopestyńską (Kopystyńską?), która wniosła mu „dość znaczny posag”. Miał z nią dwoje dzieci: Wandę i Ignacego Józefa[8]. Syn został pisarzem o znacznym rozgłosie. O Wandzie wiemy na razie tylko tyle, że się urodziła. Chłędowski nie wspomina o niej i podaje tylko, że Józef „[po] kilku latach pożycia musiał się z [żoną] rozłączyć, bo histeryczka, kapryśnica, zaczęła dostawać pomieszania zmysłów. Wtedy Nikorowicz syna jej odebrał [i] umieścił [go] w Zakładzie św. Teresy […]”[9].

W czasie rozłąki z Apolonią Józef poznał partnerkę jednego ze swych znajomych. Była to „młoda, bardzo piękna dziewczyna, […] smukła blondyna o smętnych oczach niebieskich i bardzo szlachetnej postawie […]. Córka kolonisty Niemca z okolic Drohobycza […]”. Owa dziewczyna imieniem Józia [Józefa, Józefina?] związała się uczuciowo z Nikorowiczem i po śmierci Apolonii została jego żoną, a Ignaś „bardzo [się] do macochy przywiązał”[10].

Nikorowicz prowadził nader wystawny tryb życia, na skutek czego utracił dwa majątki ziemskie i musiał potem zadowolić się posadą urzędnika w Lwowskim Banku Hipotecznym, następnie ajenta w „asekuracji krakowskiej” w Stryju i na koniec – nauczyciela muzyki w jezuickim zakładzie wychowawczym w Chyrowie, gdzie zmarł 6 stycznia 1890 roku. Józia pracowała w tym zakładzie jako „gospodyni, szafarka”[11]. Jej pełne imię, nazwisko panieńskie oraz daty urodzin i zgonu, a także miejsca związane z tymi faktami należą się pamięci lojalnej i prawowitej żony kompozytora, a też dobrej macochy jego syna.

Data powstania melodii „Chorału” nie jest znana. Ujejski stwierdził, że kiedy zaczął pisać „Skargi Jeremiego”, odwiedził Nikorowicza w Zboiskach i po usłyszeniu utworu „do głębi wzruszony” napisał po powrocie do Lwowa tekst „Z dymem pożarów”[12]. „Skargi Jeremiego” zaczął poeta pisać w marcu 1846 roku. W tym też czasie Nikorowicz miał ukończoną swą najlepszą kompozycję. Jest ona stale wiązana z żałobą po „rabacji galicyjskiej” (luty–kwiecień 1846). Istnieją jednak dowody, że pierwotne zamiary kompozytora były inne. Ujejski w liście do Apolinarego Stokowskiego z roku 1894 (opublikowanym w 1962 r.) napisał wyraźnie, że kiedy Nikorowicz zagrał mu „Chorał”, nie wspomniał „ani słowa [!], że w nim zawarta modlitwa po strasznej rzezi r. 1846. Skomponował pieśń religijną – nic więcej”. Dodał też poeta: „W mojej mowie na obchodzie lwowskim [1893 r.] chciałem przypomnieć i podkreślić zasługę zapomnianego twórcy muzyki do mego »Chorału« i dlatego, dla lepszego efektu wyraziłem się, że to muzyka natchnęła mnie. A miało to znaczyć, że dała mi rytmiczną formę dla mojej gotowej już myśli. […] Ojcostwo »Chorału« mnie się należy”[13]. (Czy Nikorowicz był zapomniany już trzy lata po śmierci?)

Warto jeszcze zwrócić uwagę na to, co pisał syn kompozytora po ponad 90 latach od wydarzenia w Zboiskach: „Ojciec mój, twórca melodii do spiżowych słów »Z dymem pożarów«, opowiadał mi jak w jego duszy z buntu przeciw zaborcom i tęsknoty za wolną Polską rósł z wolna [!] ten nieśmiertelny hymn”[14]. Wasylewski wyraził się jeszcze dobitniej i na podstawie rodzinnej tradycji Nikorowiczów stwierdził, że melodia „Chorału” powstała „z wiarą w moc Polski, która wszystko przetrwa, a więc i rok 1846! Ujejski [natomiast narzucił] treść […], od której się już chyba nigdy wyswobodzić nie potrafimy. […] Akordy wiary i mocy, górujące w kompozycji Nikorowicza cichną w tekście literackim. […] Nie tego chciał Nikorowicz”[15].

Dlaczego zatem nie protestował? Czy był to efekt jakiejś umowy dżentelmeńskiej między członkami rodzin „herbowych” w związku z rolą Ujejskiego w rozpowszechnianiu „Chorału”? Poeta tak pisał we wspomnianym liście do Stokowskiego: „[moje słowa] rozchodziły się po całym kraju zanim o ich śpiewaniu pomyślano. Stało się to dopiero w roku 1848. Pojawiło się wtedy więcej kompozycji do tych słów – utrzymała się muzyka Nikorowicza, którą propagowałem”[16]. Czy coś podobnego rozgłaszał Ujejski wcześniej i czy dochodziło to do Nikorowicza – trudno dociec. Gdzie też znikły owe inne kompozycje?

Być może na brak sprzeciwu miały wpływ przyjacielska lojalność kompozytora i zaufanie do rzetelności poety. Nie jest całkiem wykluczone, że jakąś rolę odegrały też „miękkość” i „brak energii”, które przypisał Nikorowiczowi Chłędowski[17], albo w grę wchodziła duma uzasadniona rozgłosem, jakim zwłaszcza po powstaniu styczniowym cieszył się „Chorał” nie tylko w Polsce, ale też we Francji, Londynie i Sztokholmie.

Zanim melodia Nikorowicza przeniknęła do muzyki symfonicznej, kompozycję fortepianową opartą na tym utworze wydał w roku 1860 Józef Nowakowski, który wykorzystał jej pierwotną wersję „ze Zboiska”. Znajdujemy ją również w odręcznym zapisie Pelagii Sucheckiej, nauczycielki muzyki działającej w Bieczu przed rokiem 1885, który to zapis przechowywany jest w tamtejszym muzeum.

Siedem lat po wydaniu wspomnianej kompozycji Nowakowskiego utworem Nikorowicza i Ujejskiego zajął się uczeń Chopina Karol Mikuli. Opublikował on własną wersję „Chorału” na śpiew z akompaniamentem fortepianu, z dowolnymi „poprawkami” wprowadzonymi do melodii. Owe wtręty w dużym stopniu zniekształcają wersję autorską. Opracowanie Mikulego nie przyjęło się w ogólnym obiegu, ale jeszcze po 1945 roku bywało przedrukowywane bezkrytycznie. Najczęściej rozpowszechniona jest wersja opublikowana w „Kurierze Lwowskim” z 14 lutego 1891 roku. Na razie nie wiadomo, kto jest jej autorem. Do rozpropagowania jej (bez przednutki podwójnej w takcie dziewiątym) przyczynił się głównie Franciszek Barański, zamieszczając ją w swym śpiewniku pt. „Jeszcze Polska nie zginęła! Pieśni patriotyczne i narodowe”, wydanym we Lwowie roku 1893. Śpiewnik ten miał później jeszcze 10 wydań[18].

Nikorowicz zapewne zapoznał się z opracowaniem Mikulego albo co najmniej słyszał o nim. W tym przypadku również nie interweniował. Z jakich przyczyn „poprawiano” melodię „Chorału”, to zagadka taka jak milczenie kompozytora. Zmiany interwałowe mogą wskazywać na zamiar zmniejszenia pewnej „ascetyczności” oryginału.

Liczne opracowania „Chorału” oparte są na wersji opublikowanej przez Barańskiego. Rzadsze nawiązują do autentyku, przy czym ciekawe jest, że dwa spośród nich to prace autorów niemieckich z początków XX stulecia[19]. Po 1945 roku do autentycznej wersji melodii „Chorału” nawiązał Romuald Twardowski[20]. Różnice między zapisem sprzed 1885 roku a zapisem opublikowanym przez Barańskiego dotyczą taktów 4, 8, 16 i 24: f1 f1 f1 e1 – f1 g1 f1 e1 oraz 10: h1 a1 h1 c2 c2 – h1 a1 h1 c2 a1. (Wersję Mikulego pomija się tu jako pozbawioną szerszego znaczenia.)

Według Wasylewskiego Nikorowicz „jak gdyby starał się o to, aby pozostać w ukryciu pod ulubionymi literkami J.N., którymi znaczył swe utwory”[21]. Dotyczy to chyba kompozycji niepublikowanych (na przykład czterech „ilustracji” muzycznych napisanych dla Heleny Modrzejewskiej), bo i „Chorał”, i pieśń „Znaleziony”, i dwa mazurki fortepianowe są opatrzone pełnym imieniem i nazwiskiem autora. Czy gdzieś przetrwały kompozycje oznaczone jego „ulubionymi literkami”? Sporo jest jeszcze do odkrycia…

Zbigniew Kościów

[1] Józef Birkenmajer, *Nad grobem Józefa Nikorowicza na cmentarzu chyrowskim*, w: „Posłaniec św. Grzegorza” 1933, nr 1–2, s. 9–10.

[2] Józef Władysław Reiss, *Mała encyklopedia muzyki*, Warszawa 1960, s. 510.

[3] Cyt. Wg: Stanisław Wasylewski, *Współtwórca »Chorału« Józef Nikorowicz*, w: „Tęcza” 1927, z. 2, s. 4–5.

[4] Kazimierz Chłędowski, *Pamiętniki*, t. 1, Wrocław 1951, s. 214 – 216. Jacek Nikorowicz, *Wspomnienie o wybitnych członkach rodu Nikorowiczów w dziejach Polski*, w: „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” 2008, nr 52/53, s. 43.

[5] Chłędowski, op. cit., s. 215; Nikorowicz, op. cit.

[6] Nikorowicz, op. cit.

[7] Zbigniew Sudolski, *Jeremi. Opowieść biograficzna o Kornelu Ujejskim*, Warszawa 1986, s. 332 i 38.

[8] Nikorowicz, op. cit. Drugie imię pisarza figuruje na dedykacji „Mazurka-fantazji” Józefa Nikorowicza, wydanego w Krakowie.

[9] Chłędowski, op. cit., s. 215.

[10] Chłędowski, op. cit., s. 215–216.

[11] Chłędowski, op. cit., s. 216.

[12] Kornel Ujejski, *Przemówienia 1863 – 1893*, Przemyśl 1904, s. 150. Wasylewski, op. cit., s. 4.

[13] Zbigniew Sudolski, *U źródeł »Skarg Jeremiego«*, w: „Przegląd Humanistyczny” 1962, nr 3, s. 133.

[14] Ignacy Nikorowicz, *Chorał*, w: „Tęcza” 1938, z. 5, s. 33.

[15] Wasylewski, op. cit., s. 4.

[16] Zob. przypis 13.

[17] Chłędowski, op. cit., s. 214.

[18] Wacław Panek, *Polski śpiewnik Narodowy*, Poznań 1996, s. 300.

[19] *Polnisches Lied. Polnische National Hymn: Ave Maria von Nikorowicz* (Arrang. von F. Hahnel), „Durbach-Verlag, Berlin (19, Seydelstrasse 22. Na s. 1 dopisano: „(Die Auffűhrung dieser Nationallieder war während der Russenherrschaft in Polen verboten.) Polnisches Lied. Karl Burow. Bearbeitet von Heinz Bungart. „Tonges Musikschatz”, P. J. Tonger Kőln. PJT 2827. S. 18.

[20] *Boże coś Polskę. Prayer for the country*. LP „Veriton”, Warszawa 1982, SXV – 848, s. A, nr 7.

[21] Wasylewski, op. cit., s. 4.

Zagadka urodzin Nikorowicza rozwiązana

HISTORIA | Księga chrztów parafii ormiańskiej we Lwowie zawierająca dane dotyczące Józefa Nikorowicza jest dostępna w Wirtualnym Archiwum Polskich Ormian.

Wirtualne Archiwum Polskich Ormian (www.archiwum.ormianie.pl) prowadzone jest przez Fundację Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich, która publikuje tam m.in. systematycznie digitalizowane i indeksowane księgi metrykalne dawnych parafii ormiańskokatolickich z Kresów Wschodnich. Wśród udostępnionych są właśnie księgi chrztów parafii ormiańskiej we Lwowie za lata 1776–1893, zindeksowane staraniem dra Franciszka Wasyla z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pod rokiem 1827 znajdujemy tam wzmiankę o chrzcie Józefa Marka Nikorowicza, syna Ignacego. Pozwala to rozstrzygnąć niejasności biograficzne kompozytora, o których pisał powyżej p. Zbigniew Kościów.

Za potwierdzoną datę urodzin Nikorowicza należy więc uznać 2 kwietnia 1827 roku. Matką Józefa była zaś Marianna *de domo* Deyma.

Reprodukcję rekordu w księdze chrztów poświęconego twórcy melodii „Chorału” oraz uproszczony wykaz zawartych w nim informacji, publikujemy obok.

Armen Artwich

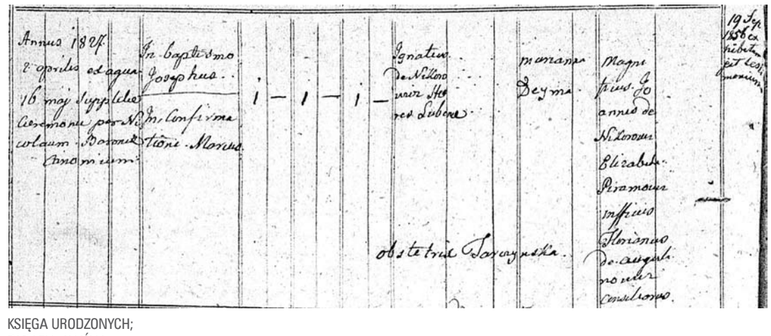

KSIĘGA URODZONYCH;
PARAFIA: LWÓW;
DATA URODZENIA: 2 KWIETNIA 1827 R.;
IMIĘ (CHRZEST): JÓZEF;
IMIĘ (BIERZMOWANIE): MAREK;
URODZENIE: LEGITIMI (TJ. Z PRAWEGO ŁOŻA);
OJCIEC: IGNACY NIKOROWICZ, DZIEDZIC DÓBR ŁUBERZE; MATKA: MARIANNA DEYMA; CHRZESTNY I: JAN NIKOROWICZ; CHRZESTNY II: ELŻBIETA PIRAMOWICZ; OJCIEC PRZY BIERZMOWANIU: FLORIAN AUGUSTYNOWICZ, CONSILIARIUS; CEREMONII DOPEŁNIONO 16 MAJA 1827 R.; CELEBRANS: KS. MIKOŁAJ BARĄCZ

Ludmiła Gajczewska
Koncert pod chaczkarem

Muzycy łamią szyfry
zagadkowych chazów;
duduk muska powietrze
brzękiem zbudzonych rojów,
ledwie słyszalnym echem
przemijania królestw,
gorzkawym aromatem
orientalnych ziół,
niepokojącym tętnem
skrytym w jądrze Ziemi,
tłumioną nutą lamentu
z drżeniem
kindżałami zadawanych ran.

Wrocław, wrzesień 2012

CHACZKAR WE WROCŁAWIU, UROCZYŚCIE ODSŁONIĘTY 15 WRZEŚNIA 2012 ROKU. FOT. D. DEŃCA

Լուտմիլա Կայչէվսքա
Նուագահանդէս խաչքարի դիմաց

Երաժիշտները կը
մեկնաբանեն
խորհախորհուրդ
խաչքարերու գաղտնագրերը
տուտուկը կը փայփայէ
եթերը
աղմուկ , զզաստացած
երամերու,
մեղմիկ մը լսուող
արձագանք ով
անհայտացող
թագավորութիւններու,
դառնութեան բուրմունքովը
արեւելեան բոյսերու,
անհանգստացնող
տրոփումով
երկրի ընդերքին մէջ
թաքնուած,
ողբերգութեան մը
հառաչանքը
դաշունահարուած
վերքերուն:

Վրոցլավ, Սեպտեմբեր 2012
Թարգմ. Արա Սայեղ

Ojczyźnie i narodowi polskiemu ofiarowuję… Anna Kulczycka

KULTURA | Kolekcja kobierców wschodnich profesorów Włodzimierza i Jerzego Kulczyckich uważana jest przez znawców za „najznakomitszą polską kolekcję tkanin orientalnych”.

SALONIK ANNY KULCZYCKIEJ. ZA FOTELEM ULUBIONY KOBIERZEC Z ORMIAŃSKIEGO WARSZTATU. FOTOGRAFIA Z WYSTAWY W GALERII SZTUKI IM. WŁODZIMIERZA I JERZEGO KULCZYCKICH

Początek jej tworzenia sięga roku 1906, kiedy to Włodzimierz Kulczycki, ówczesny profesor Akademii Weterynaryjnej we Lwowie, zapragnął zaścielić podłogę w salonie perskim kobiercem. Gromadzone tkaniny Orientu, i ich wzornictwo, były jednocześnie przez Profesora naukowo opracowywane. Idea zakładała, aby w kolekcji były reprezentowane wszystkie typy wschodniego wzornictwa i technik tkania. Po śmierci profesora Kulczyckiego pasję przejął syn – Jerzy, który wzbogacił kolekcję, ochronił tkaniny przed wojenną grabieżą, szczęśliwie przewiózł ze Lwowa do Warszawy w 1946 roku i ukrył na kilkanaście lat niepewnego powojennego czasu. W 1964 roku profesor Jerzy Kulczycki podzielił zbiór, wydzielając „wyroby luksusowe” (65 tkanin), które zostały zakupione do zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu. Pozostałą część kolekcji państwo Kulczyccy przewieźli do Murzasichla, gdzie osiedli w niedużym drewnianym domu. Kolekcją opiekowała się żona Profesora – Anna Piotrowicz-Kulczycka, pochodząca ze znanej rodziny polskich Ormian. Ona też po śmierci męża w 1974 roku, i zgodnie z jego wolą, przekazała kolekcję w 1977 roku do zbiorów Muzeum Tatrzańskiego jako „darowizny dla narodu polskiego”. Dokument darowizny wymienia 65 przedmiotów (pierwsza część kolekcji): kobierców, jedwabnych makat i szali, tkanin odzieżowych i toreb jucznych z Iranu, Kaukazu, Małej Azji i Azji Środkowej. Umowa darowizny wymagała „utworzenia stałej galerii Kobierców Wschodnich im. Włodzimierza i Jerzego Kulczyckich na terenie Zakopanego” oraz ustanawiała ofiarodawczynię dożywotnim honorowym kustoszem kolekcji. Drugą część kolekcji Anna Kulczycka przekazała Muzeum Tatrzańskiemu tuż przed swoją śmiercią.

Stałe miejsce ekspozycyjne kolekcja zyskała dopiero w 1981 roku w willi Na Kozińcu 8. Kobierce prezentowane są przez kilka miesięcy w roku. Ostatnia wystawa trwała od 13 października 2012 do 3 marca 2013. Miała charakter szczególny, ponieważ organizatorzy chcieli uczcić pamięć Anny Kulczyckiej, zmarłej 25 lutego 2012 roku. Toteż pośród orientalnych tkanin, kunsztownie wykonanych przedmiotów codziennego użytku i historycznej dokumentacji wystawienniczej został zaaranżowany pokój, w którym mogliśmy oglądać fotografie z rodzinnego albumu, dokumenty, przedmioty osobistego użytku, a nade wszystko zagłębić się w lekturę wierszy i wspomnień z Jej książek: *Czas zagłady*, *Jesienny wieczór*, *Wybór wierszy*. Jakże przejmującym i gorzkim jest wiersz „Napar z piołunu”.

Gdy kochasz Polskę jak niegdyś kochano
I ideału masz serce głodne,
Bacz by po tobie tego nie poznano,
To już nie modne.

Bo jeśli dla niej coś zdziałałeś w życiu
Zimnym szyderstwem ci w oczy bryzną,
Więc tylko szepnij cichutko w ukryciu –
Tobie Ojczyzno.

Tobie nieszczęsna i poniewierana,
Od najuboższych na świecie – uboższa,
Kłamstwem opluta i w błoto wdeptana,
A ponad wszystko najdroższa.

Srebrzysty ptaku – gdzież są twoje wzloty?
Gdzie są rycerze, co lwa mieli w duszy?
Czyli nie zabrzmi wreszcie nam Róg Złoty?
I mocy złych nie pokruszy.

A może wstaną ci, którzy zginęli
I ruszą z potęgą płomienia
A z groźnych oczu piorun im wystrzeli
I spali wystygłe sumienia?

W innym miejscu chciałoby się zagłębić w fotelu z domu w Murzasichlu. On teraz stoi na muzealnym podeście, przy stoliku z maszyną do pisania, a za plecami wisi ulubiony kobierzec, pochodzący z ormiańskiego warsztatu.

Z Anną Kulczycką przy konserwacji tkanin współpracowała m.in. Urszula Radwańska, specjalista od tkanin artystycznych – renowator. Oprowadzając po wystawie, wspomina jej honorowego kustosza: Pani Anna była bardzo skromną osobą, mocno skupioną na wewnętrznym życiu. O głębokim morale i wielkim patriotyzmie. Jednocześnie subtelna dama. Poznałam Ją w 1981 roku, kiedy była organizowana pierwsza wystawa tu, w galerii Droga Na Koziniec 8. Przychodziła dwa razy w tygodniu i wprowadzała mnie w tajniki kobiernictwa. Kolekcję znała w każdym szczególe. Uczyła mnie naprawiania, uczyła wartości tych dywanów – od strony duchowej. Naprawianie dywanów, według tradycji Kulczyckich, nie oznaczało broń Boże rekonstrukcji. Chodziło o „zachowanie w czasie”, czyli ze śladami użytkowania, poprzednich napraw… Mamy dokument, w którym pani Anna daje wskazówki co do sposobu obchodzenia się z tkaniną, na przykładzie konserwacji dywanów modlitewnych: „…postanowiono pozostawić nienaruszoną strukturę wszelkich poprzednich napraw. Decyzja niniejsza podyktowana jest zachowaniem w stanie oryginalnym obiektów ze względów historycznych. Ingerencja w dokonywane uprzednio naprawy nieodwracalnie uszkadza strukturę oryginałów […] Moim zdaniem wymieniona kolekcja jako całość zbioru kolekcjonerskiego winna być poddawana jedynie konserwacji zachowawczej bez możliwości wprowadzania rekonstrukcji.”

Głęboko w mojej pamięci zapadły te rozmowy zapoczątkowane w 1981 roku. Ta pierwsza wystawa w tym budynku zakończyła się w listopadzie, a w grudniu nastał stan wojenny. Nie było opału, a my zmarznięte, skulone, okryte kawałkiem dywanu starałyśmy się pracować. Przy takiej pracy ręce są zajęte, ale można rozmawiać… Pani Anna wtedy wspominała o surowym wychowaniu; umiłowaniu gry na fortepianie; fascynacji katedrą ormiańską we Lwowie; przyjaźni z arcybiskupem Teodorowiczem i księdzem Dionizym Kajetanowiczem i osobistym dramacie z tym związanym. Pani Anna była świadkiem na procesie księdza Kajetanowicza, którego NKWD aresztowało w 1945 roku. W związku z tym nie mogła opuścić Lwowa razem z mężem w 1946 roku. Potem granice się zamknęły i na 10 lat została we Lwowie, przeżywając tam gehennę. Opowiadała też o wywiezieniu na Sybir ks. Kajetanowicza i ks. Romaszkana, co jest opisane w Jej wspomnieniowej książce. Była także żołnierzem Armii Krajowej. Od 1942 roku pracowała w Lwowskim Instytucie Epidemiologii i Mikrobiologii, a należąc do tajnej grupy, wystawiała Polakom zagrożonym karami politycznymi zaświadczenia stwierdzające gruźlicę. I oczywiście pięknie opowiadała o przedmiotach z kolekcji Kulczyckich i zawiłych losach samej kolekcji. I wiele, wiele innych…

Romana Obrocka

Ważne adresy i telefony

DUSZPASTERZE

Kościół katolicki obrządku ormiańskiego
Ks. Cezary Annusewicz – proboszcz ormiańskokatolickiej parafii północnej z siedzibą w Gdańsku
kontakt:
Rzymskokatolicka parafia św. św. Piotra i Pawła, ul. Żabi Kruk 3,
80-822 Gdańsk, tel. (+48) 58 301 99 77
e-mail: cezary.annusewicz@wp.pl
http://www.piotripawel.diecezja.gda.pl

Ks. Artur Awdalian – proboszcz ormiańskokatolickiej parafii centralnej z siedzibą w Warszawie
kontakt:
Archidiecezjalne Seminarium Misyjne „Redemptoris Mater”,
ul. Heroldów 12, 01-991 Warszawa,
tel. (+48) 22 834 33 80
e-mail: arturrm@wp.pl

Ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski – proboszcz ormiańskokatolickiej parafii południowej z siedzibą w Gliwicach, przedstawiciel mniejszości ormiańskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych
kontakt:
Radwanowice 1, 32-064 Rudawa
tel. (+48) 602 791 780
e-mail: tadeusz@isakowicz.pl
http://www.isakowicz.pl

Apostolski Kościół Ormiański
O. Dadżad Caturian – duszpasterz Ormian w Polsce
kontakt:
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Instytut Nauk Historycznych,
ul. Wóycickiego 1/3, 01-938 Warszawa
tel. (+48) 794 515 741
e-mail: duszpasterzormian@yahoo.com

AMBASADA REPUBLIKI ARMENII W POLSCE

Ambasador: JE dr Aszot Galojan
kontakt:
ul. Bekasów 50, 02-803 Warszawa
tel. (+48) 22 899 09 40,
fax (+48) 22 899 09 35
e-mail:
secretariat@armenia.internetdsl.pl,
godziny pracy: pn.–pt. 9.00–17.00
sekcja konsularna: pn., śr., pt. 9.00–15.00

SZKÓŁKI ORMIAŃSKIE

Warszawa
kontakt:
mgr Margarita Jeremian
tel. (+48) 601 068 368,
e-mail: maga379@wp.pl
miejsce zajęć:
Szkoła Podstawowa nr 210
ul. Karmelicka 13, 00-163 Warszawa

Kraków
kontakt:
Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne
dr Gohar Chaczatrian,
tel. (+48) 600 402 169
e-mail: gohar.khachatryan@gmail.com
http://www.szkola.armenia.pl
miejsce zajęć:
Wojewódzka Biblioteka Publiczna
ul. Rajska 1, II piętro, 31-124 Kraków

URZĄD DS. CUDZOZIEMCÓW

kontakt:
ul. Koszykowa 16,
00-564 Warszawa
tel. (+48) 22 601 75 14,
fax (+48) 22 601 74 19
http://www.udsc.gov.pl

BEZPŁATNE PORADY PRAWNE

Warszawa
Stowarzyszenie Interwencji Prawnej
kontakt:
ul. Siedmiogrodzka 5/51
01-204 Warszawa,
tel. (+48) 22 621 51 65
e-mail: biuro@interwencjaprawna.pl
http://www.interwencjaprawna.pl

Kraków
Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć
kontakt:
ul. Krowoderska 11/7,
31-141 Kraków
tel. (+48) 12 633 72 23
fax. (+48) 12 423 32 77
e-mail: biuro@pomocprawna.org
http://www.pomocprawna.org

Gdańsk
Studencka Uniwersytecka Poradnia Prawna
kontakt:
ul. Bażyńskiego 6, pok. 4043
80-952 Gdańsk, tel. (+48) 58 552 99 75
e-mail: suppgdansk@gmail.com
http://www.prawo.univ.gda.pl
godziny pracy: pn.–czw. 16.00–19.00

Rzeszów
Uniwersytecka Poradnia Prawna w Rzeszowie
kontakt:
ul. Wyspiańskiego 4, pok. 09
35-111 Rzeszów,
tel. (+48) 17 872 20 88
e-mail: upprzeszow@wp.pl
godziny pracy: pn.–pt. 9.00–11.00

TŁUMACZE PRZYSIĘGLI JĘZYKA ORMIAŃSKIEGO

Warużan Czobanian
(Varuzhan Chobanyan)
kontakt:
ul. Wrzosowa 96
25-214 Kielce
tel. (+48) 663 769 796
e-mail: varuzhan.chobanyan@wp.pl

Hajk Howannisjan
(Hayk Hovhannisyan)
kontakt:
ul. Radzikowskiego 77A/48
31-315 Kraków
tel. (+48) 886 886 609
e-mail: kancelaria@tlumacz-ormianski.pl
http://www.tlumacz-ormianski.pl

Lilit Karapetian
kontakt:
ul. Grzymalitów 1B m. 3
03-141 Warszawa
tel. (+48) 691 107 304
e-mail: lilit.karapetyan@wp.pl

ՔԱՀԱՆԱՆԵՐ

Հայ կաթոլիկ դավանանքի եկեղեցու
Քհն. Ցեզարի Աննուսևիչ՝ հյուսիսային ծխական համայնքի հայ կաթոլիկ հոգևորական՝ նստավայրը Գդանսկ:
կապ՝
Սուրբ Պողոս և Պետրոս հռոմեակաթոլիկական ծխական համայնք Ժաբի Կրուկ փող.3
80-822 Գդանսկ, հեռ.՝ (+48) 58 301 99 77
էլ. փոստ՝ cezary.annusewicz@wp.pl
http://www.piotripawel.diecezja.gda.pl

Քհն. Արթուր Ավդալյան՝ կենտրոնական ծխական համայնքի հայ կաթոլիկ հոգևորական՝ նստավայրը Վարշավա:
կապ՝
Առաքելության Արքիթեմական Ճեմարան „Redemptoris Mater”
Հերոլդուվ փող.12, 01-991 Վարշավա,
հեռ. (+48) 22 834 33 80
էլ. փոստ՝ arturrm@wp.pl

Քհն. Տադեուշ Իսակովիչ-Զալեսկի՝ հարավային ծխական համայնքի հայ կաթոլիկ հոգևորական՝ նստավայրը Գլիվիցե, Կառավարության և ազգային ու էթնիկ փոքրամասնությունների համատեղ հանձնաժողովի հայ փոքրամասնության ներկայացուցիչ:
կապ՝
Հայերի ծխական համայնք
Ռադվանովիցե 1, 32-064 Ռուդովա
հեռ.՝ tel. (+48) 602 791 780
էլ. փոստ՝ tadeusz@isakowicz.pl
http://www.isakowicz.pl

Հայ Առաքելական Եկեղեցի
Տ. Տաճատ աբեղա Ծատուրյան
Լեհահայոց հոգևոր հովիվ
կապ՝
Վարշավայի Կարդինալ Ստեֆան Վիշինսկու անվան Համալսարան, Պատմական Գիտությունների Ինստիտուտ, 01-938 Վարշավա, փ. Վույչիցկիեգո 1/3
հեռ.՝ (+48) 794 515 741
էլ. փոստ՝ duszpasterzormian@yahoo.com

ԼԵՀԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Դեսպան՝ դոկտոր Աշոտ Գալոյան
կապ՝
Բեկասովի փող. 50, 02-803 Վարշավա,
հեռ. (+48) 22 899 09 40,
ֆաքս (+48) 22 899 09 35
էլ. փոստ՝ secretariat@armenia.internetdsl.pl,
աշխատանքային ժամերը՝ երկ.-ուրբ.
9.00-15.00

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Վարշավա
կապ՝
մագիստրոս Մարգարիտա Երեմյան
հեռ.՝ (+48) 601 068 368,
էլ. փոստ՝ maga379@wp.pl
պարապմունքների անցկացման վայրը՝
Միջնակարգ դպրոց թիվ 210
Կարմելիցկա փող. 13, 00-163 Վարշավա

Կրակով
կապ՝
Հայկական Մշակութային Ընկերություն
դոկտոր Գոհար Խաչատրյան
հեռ. (+48) 600 402 169
էլ. փոստ՝ gohar.khachatryan@gmail.com,
http://www.szkola.armenia.pl
պարապմունքների անցկացման վայրը՝
Վոյեվոդային հասարակական գրադարան, Ռայսկա փող.1, երկրորդ հարկ, 31-124 Կրակով

ՕՏԱՐԵՐԿՐԱՑԻՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐՈՎ ԶԲԱՂՎՈՂ ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆ

կապ՝
Կոշիկովա փող. 16,
00-564 Վարշավա
հեռ.՝ (+48) 22 601 74 02,
ֆաքս (+48) 22 601 74 19

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՎՃԱՐ ԽՈՐՀՐԴԻ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿՆԵՐ

Վարշավա
Իրավական միջամտության ընկերություն
կապ
Սիեդմիոգրոձկա փող. 5/51, 01-204 Վարշավա, հեռ. (+48) 22 621 51 65
էլ. փոստ՝ biuro@interwencjaprawna.pl
http://www.interwencjaprawna.pl

Կրակով
Հալինա Նեցի անվ. իրավաբանական օգնության կենտրոն
կապ
Կրովոդերսկա փող. 11/7
31-141 Կրակով,
հեռ.՝ (+48) 12 633 72 23
ֆաքս (+48) 12 423 32 77
էլ. փոստ՝ biuro@pomocprawna.org
http://www.pomocprawna.org

Գդանսկ
Համալսարանական ուսանողական իրավաբանական խորհրդատվության գրասենյակ
կապ
Բաժինսկու փող. 6, 4043 սենյակ
հեռ. (+48) 58 552 99 75,
80-952 Գդանսկ
էլ. փոստ՝ suppgdansk@gmail.com
http://www.prawo.univ.gda.pl
աշխատանքային ժամերը՝ երկ.-հինգշ. 16.00-19.00

Ժեշով
Ժեշովի իրավաբանական համալսարանական խորհրդատվական գրասենյակ
կապ
Վիսպիանսկու փող.4, 09 սենյակ
35-111 Ժեշով,
հեռ. (+48) 17 872 20 88
էլ. փոստ՝ upprzeszow@wp.pl
աշխատանքային ժամերը՝ երկ.-ուրբ. 9.00-11.00

ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵԶՎԻ ԵՐԴՎՅԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

Վարուժան Չոբանյան
կապ
Վժոսովա փող. 96
25-214 Կիելցե
հեռ. (+48) 663 769 796
էլ-փոստ varuzhan.chobanyan@wp.pl

Հայկ Հովհաննիսյան
կապ
Ռաձիկովսկիեգո փող. 77Ա/48
31-315 Կրակով
հեռ. (+48) 886 886 609
էլ-փոստ kancelaria@tlumacz-ormianski.pl
http://www.tlumacz-ormianski.pl

Լիլիթ Կարապետյան
կապ
Գժիմալիտուվ 1B / 3
03-141 Վարշավա
հեռ. (+48) 691 107 304
էլ-փոստ lilit.karapetyan@wp.pl

FUNDACJA KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAN POLSKICH

AWEDIS – CZASOPISMO ORMIAŃSKIE. ISSN 2081-450X. NUMER ZAMKNIĘTO 22 IV 2013 R. W WARSZAWIE. NAKŁAD 1500 EGZ. ADRES REDAKCJI: UL. ZGODA 4/16, 00-018 WARSZAWA. E-MAIL: AWEDIS@ORMIANIE.PL REDAKTOR NACZELNY: ARMEN ARTWICH (ARMEN.ARTWICH@ORMIANIE.PL); WSPÓŁPRACA: MONIKA AGOPSOWICZ, EDGAR BROYAN, BOGDAN KASPROWICZ, ELŻBIETA ŁYSAKOWSKA, PIRUZA MNACAKANIAN, SJUNE NERSISJAN, ROMANA OBROCKA, PROF. ANDRZEJ PISOWICZ; KOREKTA: ZOFIA JURKOWLANIEC; ŁAMANIE: WODNIK S.C. WYDAWCA: FUNDACJA KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAN POLSKICH (FKIDOP) WWW.DZIEDZICTWO.ORMIANIE.PL UL. ZGODA 4/16, 00-018 WARSZAWA. DOTACJE NA CELE STATUTOWE MOŻNA PRZEKAZYWAĆ NA NR KONTA: 45 2130 0004 2001 0367 3696 0001 (VOLKSWAGEN BANK DIRECT). ZREALIZOWANO DZIĘKI DOTACJI MINISTRA ADMINISTRACJI I CYFRYZACJI

Nie tylko przekładaniec poczwórnie zaplatany

KULINARIA | Popularnym wypiekiem wśród gospodyń Krakowa, Lwowa i innych pokuckich dworów był (jest?) przekładaniec – cieniutko wałkowane drożdżowe placki przekładane różnymi słodkimi masami.

Specjał jest wystarczająco wyrafinowany i pracochłonny, aby należną atencją otoczyć panie, które na świąteczne okazje miesiły drożdżowe ciasto, a przez cały letni sezon zaprawiały najrozmaitszą konfiturę, co by do przekładańca mieć. A kto słyszał o przekładańcu zaplatanym z czterech pilustek? Każda z innym nadzieniem: orzechowym, pomarańczowym, makowym i powidlanym ze śliwek zmieszanych z różą? Otóż w Kutach, w domu przy ulicy Zacisznej 12, pani Konstantyna Ciołkowa przekładaniec zaplatany czyniła. Kiedy przychodziła pora pieczenia strudli, kołaczy, przekładańców…, z pomocą przychodziła sąsiadka Anielcia Samsonowiczowa (co jej mąż – Dominik – był artystą ceramikiem i kładł wzorzystą glazurę nie tylko na wazonkach w słynnym kuckim warsztacie ceramicznym Broszkiewiczów).

Z PRZEKŁADAŃCEM WEDŁUG PRZEPISU ROMY, JAKO PIERWSZA ZMIERZYŁA SIĘ MYSZKA (MARIA OHANOWICZ-TARASIUK). NA ZDJĘCIU – CIASTO TUŻ PRZED WSADZENIEM DO PIECA. FOT. M. OHANOWICZ-TARASIUK

Kochana Tereso, Elżbieto, Krysiu, Myszko, Moniko zakładamy fartuszki TWSzGPO i mierzymy się z przekładańcem zaplatanym? Może uda się? Gdyby jeszcze chciały przyjść z pomocą Tania, Nelly i Galina… Panie dały się poznać jako praktykujące znawczynie kuchni ormiańskiej. Galinę przedstawialiśmy już w naszym piśmie. Nelly chcemy przedstawić w jednym z kolejnych numerów „Awedisu", a poniżej prezentujemy specjały, którymi w klubie „International Friends of Wroclaw" raczyła nas Tania. Tania jest Ormianką, anglistką z wykształcenia. W swoim rodzinnym Aleppo pracowała jako nauczycielka. Od listopada 2012, wraz z rodziną, mieszka we Wrocławiu. Kuchnia wschodnia nie ma przed nią tajemnic.

Tekst i fot. R. Obrocka

Okiem Tigrana Vardikyana

PROF. DR HAB. ANDRZEJ PISOWICZ, WYBITNY JĘZYKOZNAWCA, ARMENISTA I IRANISTA, TŁUMACZ, AUTOR PIONIERSKIEJ GRAMATYKI JĘZYKA ORMIAŃSKIEGO, WSPÓŁAUTOR SŁOWNIKA POLSKO-ORMIAŃSKIEGO I ORMIAŃSKO-POLSKIEGO

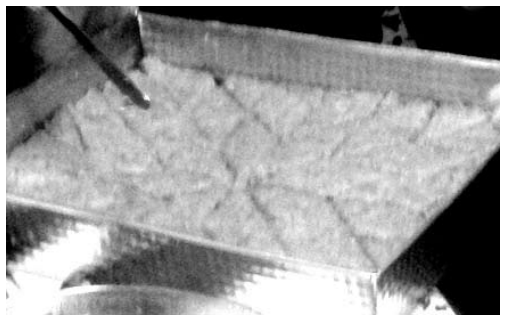

INNEGO RODZAJU KIUFTA – Z KASZY BULGUR I MIELONEGO MIĘSA – PIECZONA W PIEKARNIKU I PODAWANA NA GORĄCO. TANIA PODKREŚLA, ŻE KIUFTA PRZYRZĄDZANA JEST NA WIELE SPOSOBÓW, A JESZCZE DO TEGO TEN SAM RODZAJ KIUFTY PRZYRZĄDZANY JEST SPECYFICZNIE W RÓŻNYCH REGIONACH ZAMIESZKIWANYCH PRZEZ ORMIAN.

KIUFTA Z SOCZEWICY POMARAŃCZOWEJ I KASZY BULGUR. PODŁUŻNE PULPECIKI FORMOWANE Z ROZGOTOWANEJ POMARAŃCZOWEJ SOCZEWICY (DŁUGO SIĘ GOTUJE) I KASZY BULGUR (DOSYPAĆ DO PRAWIE UGOTOWANEJ SOCZEWICY I KRÓTKO DOGOTOWAĆ). PO UFORMOWANIU PULPECIKI UKŁADA SIĘ NA PÓŁMISKU I OBFICIE POSYPUJE SIEKANĄ PIETRUSZKĄ. POTRAWĘ PODAJE SIĘ NA ZIMNO.

MUDŻADDARA – POTRAWA TYPOWA DLA WSCHODNIEJ KUCHNI. UGOTOWANY RYŻ WYMIESZANY Z UGOTOWANĄ SOCZEWICĄ I UDUSZONĄ W OLEJU CEBULĄ (POKROJONĄ TALARKI).

DLA UROZMAICENIA – POMIDORY NADZIEWANE FARSZEM TAKIM SAMYM JAK DLA SARMY.

SARMA – GOŁĄBKI ZAWIJANE W LIŚCIE WINOGRON. FARSZ Z MIĘSA, RYŻU I KONIECZNIE CZOSNKU + PRZYPRAWY WEDŁUG UPODOBANIA. DO GOTOWANIA SARMY MOŻNA DODAĆ ŻEBERKA LUB DROBIOWE UDKA. NA PÓŁMISKU DEKOROWANE UGOTOWANĄ MARCHEWKĄ, KROJONĄ W GRUBE PLASTRY, I OCZYWIŚCIE NATKĄ PIETRUSZKI.

Debiut poetycki

Ponocie – debiutancki tomik wierszy Pawła Stefanowicza, rocznik 1976. Tomik zawiera 70 utworów z lat 2010–2012, ilustrowanych przez przodków autora, Antoniego i Kajetana Stefanowiczów.

Wydawnictwo Miniatura. Tomik można zamówić: stefanowicz@gmail.com

stosy błękitu

zanim granat w czerń się wtopi
w mroku barw nikt nie odgadnie
swych błękitów daj mi popis
wszak w błękicie tak ci ładnie

daj mi akwamaryn oczu
bluzki turkus tuż przy ciele
daj mi tę błękitność poczuć
chcę aż tyle choć niewiele

niebieskością bądź mi morza
pulsem chybkim w żył baczycie
rozpal stos – błękitu pożar
i daj spłonąć mi na szczycie

25 STYCZNIA 2012 ROKU, WIECZÓR POETYCKI PAWŁA STEFANOWICZA (PO PRAWEJ) W WINOBARZE „WINO KAWA OLIWA" W SWOSZOWICACH (DZIELNICA KRAKOWA) . WIERSZE CZYTAŁ I DYSKUSJĘ MODEROWAŁ POETA JACEK SOJAN. FOT. R. OBROCKA